

Konst och krig

Konstuttryck i Ukraina sedan den
24 februari 2022

Anna McWilliams och Sofia Olsson

Anna McWilliams och Sofia Olsson

Konst och krig

Konstuttryck i Ukraina sedan den 24 februari 2022

Titel	Konst och krig – Konstuttryck i Ukraina sedan den 24 februari 2022
Title	Art and war – The expression of art in Ukraine since the 24 th February 2022
Rapportnr	FOI-R--5761--SE
Månad	Maj
Utgivningsår	2025
Antal sidor	49
ISSN	1650-1942
Uppdragsgivare	Myndigheten för psykologiskt försvar
Forskningsområde	Krisberedskap och civilt försvar
FoT-område	Inget FoT-område
Projektnr	E13936
Godkänd av	Daniel Faria
Ansvarig avdelning	Försvarsanalys

Bild: Muralmålning, Banksy, Borodyanka, Ukraina. Foto: Alina2206 genom Wikimedia Commons

Detta verk är skyddat enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, vilket bl.a. innebär att citering är tillåten i enlighet med vad som anges i 22 § i nämnd lag. För att använda verket på ett sätt som inte medges direkt av svensk lag krävs särskild överenskommelse.

This work is protected by the Swedish Act on Copyright in Literary and Artistic Works (1960:729). Citation is permitted in accordance with article 22 in said act. Any form of use that goes beyond what is permitted by Swedish copyright law, requires the written permission of FOI.

Sammanfattning

År 2024 gav Myndigheten för psykologiskt försvar (MPF) Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) i uppdrag att undersöka hur konst har tagit sig uttryck i Ukraina sedan den fullskaliga invasionen 2022. Den här rapporten presenterar resultaten av den studien.

Studien har utgått från tre frågeställningar:

- Vilka konstuttryck kan identifieras i Ukraina sedan den fullskaliga invasionen 2022?
- Hur relaterar dessa uttryck till de sätt som konst har använts i krig historiskt?
- Utifrån detta – vad går det att säga om förhållandet mellan konst och försvarsvilja och motståndskraft?

Resultaten som redovisas i rapporten har baserats på en litteraturstudie och en studie av Instagramkontot @Ukraine.ua. Resultaten av litteraturstudien presenteras i kapitel tre, vilket beskriver hur konsten har nyttjats i Ukraina och vilka uttryck som har identifierats, framför allt sedan den fullskaliga invasionen 2022.

Resultaten visar att konsten har många olika roller, framför allt roller som på något sätt stödjer Ukrainas sak. Fem fördjupningar görs i kapitel fyra för att skapa en djupare förståelse för några av de företeelser som framkommer i resultaten. Dessa görs under rubrikerna: poesi; teater; muralkonst; musik; och Instagramkontot @Ukraine.ua. I rapporten diskuteras även några framträdande teman i det material som har undersökts: konstens roll i förhållande till trauma och stress; konstens roll för resiliens och motstånd; avsaknaden av vissa roller som konsten historiskt har haft i andra konflikter; samt vikten av att förstå kontexten kring en konflikt.

I rapporten görs även några reflektioner kring i vilken mån de ukrainska erfarenheterna kan överföras till en svensk kontext.

Nyckelord: konst, kultur, krig, Ukraina, trauma, stress, resiliens, motstånd

Summary

In 2024 the Psychological Defence Agency (MPF) commissioned the Swedish Defence Research Agency (FOI) to carry out an assessment of how art has been expressed and used in Ukraine since the full scale invasion in February 2022. This report presents the results of this study. The study has been based on three main questions:

- What artistic expressions can be identified in Ukraine since the full-scale invasion in 2022?
- How do these expressions relate to the ways in which art has been used in war historically?
- Based on this – is it possible to see a correlation between art and the will to defend and resilience, two concepts often used in Swedish total defence?

The results that are presented in this report are based on a literature review and a study of the Instagram account @Ukraine.ua. The result of the literature review is primarily presented in chapter three, describing why art has been used in Ukraine as well as in what way this art is expressed. The results demonstrate that art has taken many different roles, especially in support of Ukraine.

Five more detailed descriptions are made in chapter four to create a deeper understanding of some of the phenomena that emerge in the results. These are done under the headings: poetry; theatre; mural art; music; and the Instagram account @Ukraine.ua. The report also discusses some prominent themes in the material that has been examined: the role of art for handling trauma and stress; the role of art for resilience and resistance; the absence of certain roles that we see that art has had in war historically; as well as the importance of understanding the context of a conflict.

Keywords: the arts, culture, war, Ukraine, trauma, stress, resilience, resistance

Innehållsförteckning

1	Inledning	6
1.1	Begreppen kultur och konst.....	7
1.2	Syfte och frågeställningar	7
1.3	Avgränsningar.....	8
1.4	Metod	9
1.4.1	Litteraturstudie	9
1.4.2	Studie av Instagramkonto	10
1.5	Disposition	12
2	Bakgrund	13
2.1	Konst i krig historiskt.....	13
2.2	Den ukrainska kontexten	15
3	Resultat av litteraturstudien	17
4	Fördjupningar.....	22
4.1	Poesi.....	22
4.2	Teater.....	24
4.3	Muralkonst	25
4.4	Musik.....	27
4.5	Instagramkontot @Ukraine.ua.....	29
5	Reflektioner	33
5.1	Trauma och stress.....	33
5.2	Resiliens och motstånd	34
5.3	Avsaknaden av vissa perspektiv	35
5.4	Kontext.....	37
6	Slutsatser.....	39
	Referenser.....	40
	Bilaga 1 Referenser till analys, kapitel 3.....	47

1 Inledning

Den 24 februari 2022 gick konflikten mellan Ryssland och Ukraina in i en ny fas. I och med Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina eskalerade det ryska anfallskriget, som har pågått sedan 2014 när Krim olagligen annekterades och det bröt ut strider i östra Ukraina. Kriget mellan Ryssland och Ukraina pågår i flera dimensioner simultant och är föränderligt.¹ Det är inte bara ett kinetiskt krig eller ett krig som bara utspelar sig i cyberdomänen och informationsmiljön – Ryssland attackerar även den ukrainska kulturen, den ukrainska konsten och platser som symboliserar den.² Ryssland försöker underminera Ukrainas självständighet genom att förneka Ukrainas identitet som stat, dess språk och kultur.³ Författare och konstnärer har attackerats, kulturcentrum bombats, bibliotek förstörts och museum har plundrats, med mera. Kulturen och konsten har också blivit del av det informationskrig som utkämpas från både rysk och ukrainsk sida.⁴ Ukraina genomgår samtidigt en förändring där arvet av en rysk konsttradition trängs bort genom att konstverk förstörs och ryska konstutövare, och konst som utövas på ryska, väljs bort. Den ukrainska konsten används även av den ukrainska staten och dess väpnade styrkor.

Sedan den fullskaliga invasionen 2022 återfinns konsten på flera platser i samhället – exempelvis i gatubilden, i skyddsrummen och på sociala medier där vem som helst kan dela med sig av sina alster. Men hur tar konsten sig uttryck? Och vad är den uttryck för? Den här rapporten beskriver detta utifrån den övergripande frågeställningen – vad har varit konstens roll i krigets Ukraina sedan den 24 februari 2022?

¹ Eriksson, P., Lallerstedt, K. och Lindgren, J. *Arbete med lärdomar från Ukraina till nytta för det civila försvaret*. FOI Memo 8195. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut, 2023.

² Ett uppmärksammat exempel är Rysslands dödliga robotangrepp mot en teater i Mariupol i mars 2022. Teatern var vid tillfället skyddsrum för civila. Hinnant, L., Chernov, M. och Stepanenko, V. AP evidence points to 600 dead in Mariupol theater airstrike *APNews*. 4 maj 2022, <https://apnews.com/article/russia-ukraine-war-mariupol-theater-c321a196fdb568899841b506afcac7a1> (åtkomst 2 maj 2025).

³ Lytvynenko, A. Ukrainian cultural and art TV programs during the Russia's Invasion of Ukraine. *Scientific Journal of Polonia University*, 58:3. 2023; Andrianova, A. Not your ordinary drone: odes to the Bayraktar in the Russia-Ukraine war. *Popular Music*. 42(4):395-415. 2023.

⁴ Lytvynenko, Ukrainian cultural and art TV programs during the Russia's Invasion of Ukraine, 2023.

1.1 Begreppen kultur och konst

Begreppen kultur och konst är centrala för studien men dessa har inte entydiga definitioner. I en bred bemärkelse kan kultur innefatta alla aspekter av mänskligt liv.⁵ Begreppet kultur har fått kritik för att det är så brett att det nästan blir omöjligt att använda.⁶ I en snävare bemärkelse kan kultur jämföras med olika konstformer som dans, teater, bildkonst och litteratur. Det är så begreppet ska förstås i den här studiens kontext – fokus är på konst. Med konst avses det som skapas inom olika konstformer såsom musik, teater, litteratur, bildkonst och dans, och med konstuttryck avses det som konsten kan tolkas att ge uttryck för, det vill säga dess syfte och avsikt.

1.2 Syfte och frågeställningar

År 2024 gav Myndigheten för psykologiskt försvar (MPF) Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) i uppdrag att undersöka hur konsten har tagit sig uttryck i Ukraina sedan den fullskaliga invasionen.⁷ Bakgrunden till studien är ett tilltagande intresse i Sverige för relationen mellan kultur, försvarsvilja och samhällets motståndskraft, som det bland annat refereras till i regeringens proposition *Totalförsvaret 2025–2030*.⁸ Där beskrivs hur kulturlivet, både det historiska kulturarvet liksom den samtida kulturen, är en motståndskraft i sig. Lika så beskrivs att ett fritt och livaktigt kulturliv bidrar till att öka människors uthållighet och främjar försvarsviljan.⁹

Syftet med studien är att undersöka kulturella uttryck, i form av konst, i Ukraina sedan den 24 februari 2022. Den bidrar till vår förståelse för hur konst används och vilken roll den har i ett krig i Sveriges närområde.

⁵ Génétay, C. och Lindberg, U. *Plattform Kulturhistorisk värdering och urval. Grundläggande förhållningssätt för arbete med att definiera, värdera, prioritera och utveckla kulturarvet*. Riksantikvarieämbetet. 2015.

⁶ Hylland Eriksson, T. Between universalism and relativism: a critique of the UNESCO concept of culture. I Jane K. Cowan, Marie. Bénédicte Dembour och Rickard A. Wilson (red), *Culture and Rights – Anthropological Perspectives* Eds. 2001; Ingold, T. *The Art of Translation in a Continues World*. I *Beyond Boundaries: Understanding, Translation and Anthropological Discourse*. (Ed.) G. Pålsson. Oxford: Berg. 1993; Se även diskussion i McWilliams, A. *Kulturarvets betydelse i krig och konflikt – En diskussion om behov av kulturarvsforskning för totalförsvaret*. FOI-R--5362--SE. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut. 2023.

⁷ Rapporten bygger vidare på sedan tidigare bedrivna och publicerad forskning vid FOI om kulturarv och kulturens roll i krig och konflikt. Se exempelvis McWilliams, A. och Olsson, S. *Hoten mot kulturarven. En analys av aktörsdrivna hot mot kulturarv i Sverige*. FOI-R--5490--SE. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut, 2024; McWilliams, A. *Konstens roll i krig*. FOI Memo 8882. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut, 2025; Longworth, S. och Dalman, J. *Utmärkning av kulturområden som skyddas enligt humanitär rätt. Faktorer att beakta vid beslut om utmärkning*. FOI-R--5727--SE. 2025.

⁸ Regeringskansliet, *Totalförsvaret 2025–2030. Prop. 2024/25:34*. 2024.

⁹ Regeringskansliet, *Totalförsvaret 2025–2030*, 2024.

Studien har utgått från tre frågeställningar:

- Vilka konstuttryck kan identifieras i Ukraina sedan den fullskaliga invasionen 2022?
- Hur relaterar dessa uttryck till de sätt som konst har använts i krig historiskt?
- Utifrån detta – vad går det att säga om förhållandet mellan konst och försvarsvilja och motståndskraft i en svensk kontext?

Den huvudsakliga målgruppen för den här rapporten är aktörer inom totalförsvaret som söker en generell och övergripande förståelse för kultur, här i form av konst, i relation till krig, specifikt avseende Rysslands anfallskrig mot Ukraina.

1.3 Avgränsningar

Inom ramen för studien har ett antal avgränsningar gjorts.

Studien täcker inte in all konst i Ukraina sedan den fullskaliga invasionen. Den ger en begränsad bild av den myriad av konstuttryck som har framträtt i Ukraina sedan 2022. De konstuttryck som är identifierade är sådana som är beskrivna i artiklar och vetenskapliga publiceringar samt de konstuttryck som framhävs på Instagram-kontot @Ukraine.ua.¹⁰ Givet ovanstående är det framförallt uttryck som stödjer Ukraina och visar på konstens positiva kraft som framkommer i materialet och som redovisas i studien. Läsaren bör ha med sig att det kan vara missvisande att tro att det engagemang och den roll som konst kan ha i ett krig enkom är av positiv karaktär; historiskt finns exempel på hur konst har använts i allt från propaganda till tortyr.¹¹

Studien har primärt hanterat källor på engelska. Engelska sökord har nyttjas för att identifiera relevant litteratur och det Instagramkonto som studerats kommunicerar på engelska.

Ukraina är alltjämt ett land i krig, vilket medför vissa forskningsrelaterade utmaningar. Bland annat innebär det en viss fördröjning i analyser, både i publicering och i distans till den pågående händelseutvecklingen. En aktiv konflikt är också svår att studera eftersom det är svårare att verifiera information. Därmed råder en större osäkerhet om vad som är tillförlitlig information. Även om mängden information från kriget är betydande, innebär det inte att den är komplett eller korrekt.¹² Viss information kan hållas tillbaka eller publiceras i ett visst syfte. De stridande parterna är angelägna om att styra informationen som sprids, vilket kan göra det svårt att bedöma vad som är neutral information och vad som är propaganda, vilka röster som inte lyfts upp och varför. Det är också svårt att se effekter i ett längre perspektiv och vad konsekvenserna kan bli på sikt. För att ge viss kontext har därför historiska

¹⁰ Se vidare kapitel 1.4.2.

¹¹ Se vidare kapitel två samt McWilliams, Konstens roll i krig, 2025.

¹² Eriksson *et al.*, Arbete med lärdomar från Ukraina till nytta för det civila försvaret, 2023.

exempel inkluderats i den här rapporten. Resultaten ska dock läsas med beaktande av vad som sägs ovan om informationens fullständighet och korrekthet.

Avslutningsvis, Ukraina är ett geografiskt omfångsrikt och multifacetterat land. Det betyder att det inom landet finns konst som exempelvis kan vara särskilt betydelsefull för specifika regioner. Studien har inte tittat specifikt på lokal eller regional kontext utan behandlar framförallt ett nationellt perspektiv. Därtill har studien bara undersökt den ukrainska kontexten och därmed inte inkluderat Rysslands användning av konst i sin krigsansträngning.

1.4 Metod

Studien har genomförts genom en litteraturstudie och en studie av Instagramkontot @Ukraine.ua. Godkännande har givits enligt lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor. Initialt planerades ett antal intervjuer med ukrainska konstnärer för att komma närmare de faktiskt utövarna. Under studiens gång har detta inte varit möjligt, vilket föranledde att litteraturstudien utökades.

1.4.1 Litteraturstudie

Litteraturstudien genomfördes för att fånga upp beskrivningar av konst i Ukraina som har publicerats från 2022 och fram till december 2024. Litteraturstudien har även gett viss kunskap om vilka roller som konst har spelat i Ukraina historiskt. För att identifiera relevant litteratur användes sökmotorn Google Scholar.

Initialt gjordes en laboration med söksträngar som sedan utgjorde basen för sökningarna (se tabell 1). Litteratursökningen gjordes på engelska. Termen *art* på engelska i kombination med Ukraina resulterade framförallt i litteratur kopplat till ”the art of war” och därför blev sökningarna på specifika konstformer såsom musik, teater och dans viktiga.

Söksträng	Sökdatum	Alla resultat 2022–2024	Antal undersökta	Antal bedömda som relevanta
Arts Ukraine	2025-01-16	16 900	60 första träffarna	19
Music Ukraine	2024-12-03	18 000	60 första träffarna	16
Theatre Ukraine	2025-01-20	15 800	60 första träffarna	19
Poetry Ukraine	2025-01-21	14 600	60 första träffarna	22
Dance Ukraine	2025-01-21	17 100	60 första träffarna	22

Tabell 1. Sökord och resultat av sökningar.

De första 60 träffarna för respektive söksträng undersöktes närmare. Detta bedömdes vara en rimlig mängd för att fånga upp en bredd av artiklar. Under denna genomgång framkom att relevansen av de 45–60 sista träffarna var låg och att samma artiklar återkom. De första 60 artiklarna lästes och deras relevans värderades utifrån en bedömning av möjligheten att svara på studiens syfte och frågeställningar. Urvalsprocessen innebar således att tolkningar gjordes av litteraturens relevans.

Ytterligare 20 artiklar identifierades på andra sätt än genom Google Scholar-sökningar, bland annat genom referenser i de genom litteratursökningen identifierade texterna. Dessa artiklar har inkluderats i litteraturstudien.

Efter den initiala urvalsprocessen lästes de artiklar som ansågs relevanta i sin helhet. Därefter gjordes ytterligare ett urval för att sälla ut de artiklar som beskrev hur och varför konst användes i, eller var viktig för, anfallskriget i Ukraina. Slutresultatet blev 33 artiklar som har använt i analysen. Analysen har dokumenterats i en analysbok i Excel. För respektive artikel innehåller analysboken noteringar om vad artikeln säger avseende hur och varför konsten spelar en roll. Data i analysboken har kodats utifrån konstform, vad artikeln anser att den beskrivna konstens roll i kriget är samt vilka uttryck den beskrivna konsten har tagit. Detta redovisas i kapitel tre genom en serie rubriker och punkter som beskriver varför och hur konsten nyttjas. Rubriker och punkter har klustrats för att underlätta för såväl läsförståelse som vidare analys och reflektion.

1.4.2 Studie av Instagramkonto

Inom ramen för studien har en begränsad undersökning av Instagramkontot @Ukraine.ua genomförts. Den redovisas primärt i avsnitt 4.5.¹³ Det undersökta kontot, @Ukraine.ua, beskrivs som Ukrainas ”officiella” Instagramkonto. Det är en del av Ukrainas sociala medie-närvaro och är kopplat till plattformen ukraine.ua, vilket administreras av den icke-statliga organisationen BRAND UKRAINE i nära samverkan med det ukrainska utrikesministeriet.¹⁴ Det är en del av Ukrainas ekosystem av digitala plattformar som nyttjas för att kommunicera och interagera med primärt en internationell publik. Det inkluderar såväl webbsidor (som ukraine.ua och war.ukraine.ua) som sociala medier (utöver Instagram finns konton på exempelvis Facebook, WhatsApp och Youtube). Syftet är att förmedla information om Ukraina, förstärka budskap och utveckla Ukrainas digitala närvaro.¹⁵ Ukraine.ua var innan kriget en del av utrikesministeriets arbete med att

¹³ Ukraine.ua (@Ukraine.ua). ”Official Instagram of Ukraine UA – the brave country fighting for freedom in the heart of Europe. Verified information.”, *Instagram*, N.d., <http://www.instagram.com/ukraine.ua?igsh=Mmo1ZGtqMzliMzFu> (åtkomst 28 januari 2025).

¹⁴ BRAND UKRAINE. *About us*, N.d. <https://brandukraine.org.ua/en/> (åtkomst 20 maj 2025).

¹⁵ Ukraine.ua. *Explore Ukraine’s official digital voice – our social media and website UA*. N.d. <https://linktr.ee/ukraine.ua> (åtkomst 20 maj 2025); Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. *WAR.UKRAINE.UA, Ukraine’s official platform about the war, read by millions, is upgraded to provide the evidence of Russia’s terror in Ukraine*, 2 november 2022, <https://mfa.gov.ua/en/news/oficijnu-platformu-ukrayini-pro-vijnju-z-miljonnoy-auditoriyeyu-warukraineua-onovleno-dlya-nadannya-dokaziv-rosijskogo-teroru-v-ukrayini> (åtkomst 20 maj 2025).

skapa en positiv bild av Ukraina utomlands. Sedan invasionen beskrivs plattformens uppdrag ha förändrats och ukraine.ua, till vilken Instagramkontot hör, har blivit central för att tillhandahålla tillförlitlig information om kriget.¹⁶ Kontot har cirka en miljon följare och lanserades 2021.¹⁷ På kontot kommuniceras framför allt på engelska och det riktar sig primärt mot en internationell publik snarare än en inhemsk ukrainsk.

Insamlingen av data från Instagram kompletterar den övriga datainhämtningen som har genomförts under studiens gång. Syftet har varit att ytterligare illustrera resultaten från litteraturstudien och exemplifiera ett sätt på vilket konst och kultur nyttjas i kommunikation till stöd för Ukraina.¹⁸

Valet att studera Instagram¹⁹ baseras delvis på att det är ett bild- och videobaserat socialt media, vilket passar studiens syfte väl. Det går också att studera Instagram-inlägg kronologiskt, vilket betyder att det går att gå tillbaka i ett kontos historik och studera tidigare publicerade inlägg (förutsatt att kontoinnehavaren inte har raderat dem).

Totalt loggades 108 inlägg. För att bedöma huruvida ett inlägg skulle loggas och för att säkerställa att mängden data blev hanterlig, togs två urvalsprinciper fram. Den ena avsåg tidsperiod, där samma tidsperiod studerades under varje år. Att en specifik tidsperiod valdes för varje år baserades dels på en initial vilja att undersöka eventuella framträdande skillnader över tid, dels en vilja att studera huruvida särskilt signifikanta datum uppmärksammades. Utöver de återkommande tidsperioderna studerades även en kortare period runt den 19 november 2024, det vill säga 1000 dagar efter det att den fullskaliga invasionen inleddes.²⁰ Den andra urvalsprincipen avsåg att inlägget skulle ge uttryck för en konstform för att inkluderas i datainsamlingen.

Förfarandet bygger på en metod för manuell insamling och analys av inlägg på sociala medier som har tagits fram inom ramen för ett tidigare FOI-projekt.²¹

¹⁶ Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. *Ministry of Foreign Affairs of Ukraine has launched an information platform for foreign audiences concerning the war in Ukraine* war.ukraine.ua, 2 mars 2022, <https://mfa.gov.ua/en/news/ministry-foreign-affairs-ukraine-has-launched-information-platform-foreign-audiences-concerning-war-ukraine-warukraineua> (åtkomst 20 maj 2025).

¹⁷ Följarantal januari 2025. Att vara ett verifierat konto betyder att kontot har ansökt och gått igenom en verifieringsprocess för att få status som ett verifierat, det vill säga äkta, konto. Meta. *Stick ut med Meta Verified*. N.d., <https://about.meta.com/se/technologies/meta-verified/> (åtkomst 28 januari 2028); Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. *Ukraine launches official Instagram account - @ukraine.ua*, 14 juli 2021, <https://mfa.gov.ua/en/news/v-ukrayini-zyavilasya-oficijna-storinka-v-instagram-ukraineua> (åtkomst 20 maj 2025).

¹⁸ Eftersom syftet med studien är att visa upp och kartlägga konstformer som lyfts fram i relation till kriget har ingen analys av interaktion med, eller spridning av, inlägg gjorts.

¹⁹ Instagram är en av världens största sociala medieplattformar. Det är primärt en bild- och videobaserad plattform där användare skapar konton för att dela innehåll med varandra. Datareportal. *Global Social Media Statistics*. N.d., <https://datareportal.com/social-media-users> (åtkomst 28 januari 2025).

²⁰ 22 februari–1 april 2022, 1 februari–1 april 2023, 1 februari–1 april 2024 eller 12–26 november 2024 (en vecka före och en vecka efter den 19 november när den fullskaliga invasionen hade pågått i 1000 dagar).

²¹ Tillvägagångssättet togs i det projektet fram för att kunna analysera kommunikation på Twitter/X. Nilsson, P., Olsson, S. och Hellström, K. *Från fronten till skärmen – en analys av israelisk och ukrainsk kommunikation på Twitter/X i den initiala fasen av eskalerad konflikt*. FOI-R—5605—SE. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut, 2024.

Tillvägagångssättet har modifierats och förenklats för att passa denna studie och Instagram som plattform. Data samlades in manuellt, vilket betyder att varje enskilt inlägg under den valda tidsperioden har lästs, betraktats och loggats i en analysbok.²² Inga data avseende gillamarkeringar, kommentarer eller enskilda användare noterades i analysboken. I de fall andra Instagramkontonamn än Ukraine.ua eller officiella ukrainska konton förekommer i inläggsbeskrivningar, redovisas det i text och referenser som [@Instagramnamn].

Analysboken hade ett antal kategorier vid datainhämtningens start (se fotnot 18). Samtliga kategorier utom *konstuttryck* och *tema* fylldes i vid den initiala inhämtningen av data. Först efter genomläsning av insamlade data fylldes de två sista kategorierna i. Detta för att kunna sätta preliminära etiketter på innehållet, det vill säga vilken konstform det handlade om och vad temat var. Valen av etiketter diskuterades sedan i arbetsgruppen och vissa justerades. Analysen och etiketteringen bygger därmed på en tolkning av data och dess innehåll, vilket betyder att andra tolkningar, kodningar och etiketteringar är möjlig.

1.5 Disposition

Den här rapporten är disponerad över sex kapitel. Efter detta inledande kapitel ges i kapitel två en kortare bakgrund till hur konst historiskt har använts i krig samt en översiktlig bakgrund till det komplexa förhållandet mellan Ukraina och Ryssland. I kapitel tre redovisas de konstuttryck som har identifierats i litteraturstudien. Kapitel fyra innefattar fem fördjupningar om poesi, teater, muralkonst, musik och konst på Instagramkontot @Ukraine.ua. Rapportens femte kapitel innehåller reflektioner över några teman som har varit särskilt framträdande i studiens resultat: konst som ett verktyg för att hantera trauma och stress; konstens roll för motstånd och resiliens; avsaknaden av vissa roller som konsten historiskt har haft i andra konflikter men som inte framträder i materialet från Ukraina idag; samt vikten av att förstå kontexten kring en konflikt. Rapporten avslutas med slutsatser i kapitel sex. Referenslista för resultaten i kapitel tre är bilagd i Bilaga 1.

²² Analysboken utgjordes av Excelark för att systematisk hantera inhämtad data. För respektive insamlat inlägg noterades kod, kodningsdatum, publiceringsdatum, typ av inlägg (egenpublicerat eller återpublicering av annat konto), inläggsbeskrivning, inläggstext (ordagrann återgiven), språk, format, konstuttryck, tema samt eventuella kommentarer.

2 Bakgrund

Följande kapitel ger en bakgrund till hur konst har använts i krig historiskt. Det bygger framförallt på en tidigare genomförd litteraturstudie vid FOI. Kapitlet ger också en översiktlig bakgrund till det komplexa förhållandet mellan Ukraina och Ryssland. Dessa perspektiv ger en viktig kunskapsbas för de reflektioner som redovisas i kapitel fem.

2.1 Konst i krig historiskt

Genom historien har konsten varit en del av krig på flera olika sätt. Konst har bland annat använts av stater och andra aktörer som ett verktyg för att främja olika syften. Musik har nyttjats i strid som ett sätt att kommunicera på slagfältet, exempelvis genom trummor och trumpeter.²³ Konst har använts för psykologiska ändamål, bland annat för att påverka synen på, och bilden av, krig och dess aktörer.

I den tidigare vid FOI genomförda litteraturstudien, som syftade till att öka förståelsen för konstens roll i krig historiskt, beskrevs de sätt som konsten har använts i krig, framför allt under 1900- och 2000-talen, som mångfacetterad.²⁴ Denna tidigare studie visar hur det i krig under 1900-talet, såsom första och andra världskrigen, Vietnamkrigen, kriget i forna Jugoslavien och Irakkrigen, har funnits många exempel på hur konst har påverkats av, men även påverkat, konflikter. Under andra världskriget i Tyskland var konsten strikt censurerad medan den under samma period i Storbritannien och USA inte var kontrollerad lika hårt. Samtidigt användes konsten av statliga aktörer i Tyskland, Storbritannien och USA, bland annat för att sprida propaganda.²⁵ Under kriget i forna Jugoslavien (1991–2001), där etnisk och kulturell identitet var en del av krigets kärna, blev även konsten ett sätt att omförhandla identitet och nationalitet. Detta gjordes bland annat genom nybildade nationalteatrar som endast spelade pjäser på de språk som ansågs representativa för de nya nationerna.²⁶ Konsten har dessutom spelat en roll för enskilda soldater, som i Irak (2003–2011) där amerikanska soldater använde musik för enskild konsumtion. Men musiken var också en komponent i krigföringen. Ett exempel på det senare hämtas från den amerikanska militärens försök att återta staden Falluja 2004. Stora högtalare nyttjades för att spela mycket hög musik runt

²³ Norris, J. *Marching to the Drums: A History of Military Drums and Drummers*. Stroud: The History Press. 2012.

²⁴ Resultaten från denna tidigare litteraturstudie publicerades i McWilliams, Konstens roll i krig, 2025 och den texten ligger till grund för detta avsnitt.

²⁵ Carlberg, A. *Hitlers lojala musiker: hur musiken blev ett vapen i Tredje rikets propaganda*. Stockholm: Santérus Förlag. 2016; Heinrich, A. Theatre in Britain during the Second World War. *New Theatre Quarterly*. 2010;26(1):61-70. 2010; Koppes, C. R och Black, G. D. *Hollywood goes to war: how politics, profits, and propaganda shaped World War II movies*. Berkeley: University of California Press. 1990.

²⁶ Dolečki, J., Halilbašić, S. och Hulfeld, S. *Theatre in the Context of the Yugoslav Wars*. Cham: Palgrave MacMillan. 2018.

om i staden i syfte att förhindra fienden från att sova. Musiken ansågs dessutom vara kulturellt anstötande (det var framförallt rap-, rock- och metalmusik).²⁷

Konstens roll i krig har innefattat allt från att hantera trauma, skapa normalitet i svåra situationer, inge hopp och stärka viljan att överleva. Konsten har fått rollen att humanisera, särskilt efter konflikter, för att motverka den avhumanisering av andra människor som ofta sker i krig. Men konsten har även använts av krigsmakter för att exempelvis rekrytera, för att tagga igång soldater inför strid, för att utöva psykologisk påverkan på fienden och som tortyr, bland annat genom att spela hög musik för att störa sömn. Figur 1 visar resultaten av den tidigare litteraturstudien som illustrerar bredden av sätt som konsten har använts i krig.

Figur 1. Olika roller som konsten har haft i krig historiskt.²⁸

I den tidigare litteraturstudien gjordes även flera reflektioner utifrån den studerade litteraturen. Dessa presenterades under fem rubriker: känslor och subjektivitet; propaganda; konsten – inte nödvändigtvis positiv; staten på armlängds avstånd och försvarsvilja. Under dessa rubriker diskuterades att konsten har en möjlighet att humanisera och nå människor på ett känslomässigt plan och därmed kan vara ett viktigt verktyg i fredsarbete, men att konsten inte per automatik ska ses som positiv då den även kan användas i antagonistiska syften. Begreppet propaganda problematiserades för att förtydliga att konst kan användas för att kommunicera budskap från olika aktörer som inte alltid är enskilda stater.

Censur har varit ett sätt att styra konsten genom historien men det finns även andra sätt som konsten kan styras på, exempelvis genom ett starkt normskapande. Det

²⁷ Pieslak, J. Sound Targets: Music and the War in Iraq. *Journal of Musicological Research*. 26:2-3, 123-149. 2007.

²⁸ Figur 1 publicerades ursprungligen i McWilliams, Konstens roll i krig, 2025.

betyder att avsaknaden av censur inte nödvändigtvis betyder att den konstnärliga friheten är säkrad. I Sverige, som i flera andra länder, används principen om armlängds avstånd som är en icke-lagstadgad princip som syftar till att säkerställa att politiken inte styr innehållet i den konstnärliga verksamheten. Den tidigare litteraturstudien lyfte att den här principen skulle kunna bli svårare att beakta i händelse av krig i Sverige baserat på exempel från andra länder där principen om armlängds avstånd satts ur spel vid krig.

Slutligen diskuterades även konstens förhållande till det svenska begreppet försvarsvilja. I litteraturstudien drogs slutsatsen att även om det finns exempel från krig historiskt som visar på hur konsten används för att stärka viljan att överleva, motstånd och resiliens, är detta ett komplext område som behöver förstås bättre; det går inte att oreflekterat sätta ett likatecken mellan konst och ökad försvarsvilja.²⁹

De exempel och reflektioner som lyftes i den tidigare litteraturstudien ger en kunskapsbas för att kunna jämföra resultaten från den här studien om konsten i Ukraina, med historiska exempel.

2.2 Den ukrainska kontexten

Som beskrivs i inledningen till den här rapporten är kultur och konst en aspekt av det pågående kriget i Ukraina. Ryssland vill hålla kvar Ukraina i sin intressesfär och därmed behålla inflytande över Ukraina, och gör det delvis genom att propagera för narrativet att Ukraina inte har en egen nationell identitet, kultur och historia. Rysslands president Vladimir Putin har beskrivit Ukraina som en ”artificiell skapelse”³⁰ och historiskt har Ukraina ur en rysk synvinkel betraktats som en del av Ryssland.³¹

Det ryska agerandet sedan 2014 har bidragit till att förstärka Ukrainas önskan om att vara fristående och självständigt från Ryssland, även om det är en process som har pågått betydligt längre.³² Ukraina har tagit flera steg för att befria sig från det ryska inflytandet och forma en nationell identitet som står i kontrast till den ryska självbilden,³³ även om det inte alltid har rått samstämmighet mellan offentlig retorik och agerande. Exempelvis har den ekonomiska interaktionen mellan 1991–2022 fortsatt varit stor.³⁴

²⁹ Se vidare McWilliams, Konstens roll i krig, 2025.

³⁰ Reach, C., Bauer, R., Demus, A. och Holynska, K. *The Limits of Russian Manipulation: National Identity and the Origins of the War in Ukraine*. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2023. s.30.

³¹ Reach et al., *The Limits of Russian Manipulation: National Identity and the Origins of the War in Ukraine*, 2023.

³² Reach et al., *The Limits of Russian Manipulation: National Identity and the Origins of the War in Ukraine*, 2023.

³³ Reach et al., *The Limits of Russian Manipulation: National Identity and the Origins of the War in Ukraine*, 2023.

³⁴ The Observatory of Economic Complexity, *Russia / Ukraine Trade*, [Online] Tillgänglig på: <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/rus/partner/uk> (åtkomst 20 maj 2025).

Frigörandet från Ryssland har bland annat handlat om att frikoppla sig, fysiskt och psykiskt, från den ryska uppfattningen om konst och kultur. Fram till Ukrainas självständighet 1991 var den Ukrainska konsten starkt överskuggad av den ryska, som premierades.³⁵ Mot detta görs idag uppror. Undersökningar visar att fler rysktalande ukrainare lär sig det ukrainska språket sedan 2014. Det motiveras med att språket är ett karaktärsdrag för en nationell identitet och användandet av det ukrainska språket blir ett politiskt ställningstagande.³⁶ Ett exempel är konstnärer som övergår från att utöva sin konst på ryska till att utöva den på ukrainska som en protest mot ryska narrativ om att invasionen handlar om att skydda den rysktalande befolkningen i Ukraina.³⁷ Förhållandet mellan Ryssland och Ukraina är därmed komplext och konsten blir en del av denna komplexa kontext, något som också återspeglas i resultaten av den här studien.

³⁵ Leahy, E. State Murals, Protest Murals, Conflict Murals: Evolving Politics of Public Art in Ukraine. *Arts* 13.1. 2024.

³⁶ Reach *et al.*, *The Limits of Russian Manipulation: National Identity and the Origins of the War in Ukraine*, 2023.

³⁷ Roman, I. Translating Ukrainian War Poetry into English: Why It Is Relevant. *East/West*, volume 9, number 1. 2022.

3 Resultat av litteraturstudien

I det här kapitlet presenteras resultaten av litteraturstudien. Varje avsnittsrubrik i det här kapitlet svarar på frågan: Varför nyttjas konsten i kriget i Ukraina? Punkterna under dessa rubriker beskriver sedan på vilket sätt detta nyttjande rent praktiskt tar sig uttryck. Både rubriker och punkter, det vill säga varför och hur konsten nyttjas, baseras på beskrivningar i litteraturen som har studerats inom ramen för den här studien.³⁸ Till viss del överlappar rubrikerna och ska inte ses som ömsesidigt uteslutande. Rubriksättningen och klustringen är tänkt att underlätta för såväl läsförståelse som vidare analys och reflektion.

För att betona Ukrainas karaktär

- Genom att i bildkonst inkludera ukrainska nationella symboler (exempelvis personer i folkdräkt, gestalter som Moder Ukraina, Jungfru Oranta, Kosacker, solrosor, färgerna gul och blå eller färgen orange från den orangea revolutionen).
- Genom att inkludera traditionella inslag i modern musik.
- Genom att sångare bär traditionella kläder i musikvideor.
- Genom att det ukrainska språket används i konsten (exempelvis i musik, i litteratur, poesi och på teaterscener).
- Genom att måla patriotisk graffiti och gatukonst.
- Genom ökad efterfrågan på musik av ukrainskt ursprung.

För att göra upp med det sovjetiska/ryska arvet

- Genom bojkott av ryska kompositörer och konstnärer.
- Genom att måla över eller ta bort äldre muralmålningar med kopplingar till Sovjetunionen och Ryssland.
- Genom att porträttera kvinnor i mer traditionella moders- och beskyddarroller i bildkonst, vilket kontrasterar gentemot den sovjetiska stereotypen av den arbetande kvinnan.
- Genom att nyttja konst för att göra upp med synen på det ryska språket som överlägset det ukrainska.

För att betona samhörighet med Europa och ”väst”

- Genom att anknyta till västproducerad populärkultur (exempelvis genom att porträttera president Zelensky som Harry Potter och president Putin som Voldemort på muralmålningar).
- Genom ett ökat musikskapande inom genrer som anses mer förknippade med ”väst” (exempelvis hiphop).
- Genom ett ökat nyttjande av engelska i konsten (exempelvis sångtexter).

³⁸ Den litteratur som ligger till grund för det här kapitlet redovisas i sin helhet i bilaga 1.

För att ge praktiskt stöd till militär verksamhet

- Genom mobilisering eller frivillig rekrytering av konstutövare till försvaret.
- Genom att nyttja graffitikonst för vilseledning (exempelvis kamouflagemålning av militära fordon).
- Genom produktion av materiel i teaterverkstäder (exempelvis balaklava, fallskärmar och kläder).
- Genom ”taktisk koreografi”, där dans används för att bygga fysisk och mental styrka.
- Genom att skapa konst specifikt för försvaret (exempelvis genom att spela in propagandistiska sånger).

För att ge praktiskt stöd till civilt försvar

- Genom fysiskt skydd av befolkningen (exempelvis genom att använda kulturinstitutioner såsom teatrar och konserthus som skyddsrum).
- Genom att använda kulturinstitutioner som kontaktcentrum och mottagningsplatser för civilbefolkning (exempelvis som hubbar för nödhjälpinsatser och för mottagning av internflyktingar).
- Genom volontärarbete.

För att uttrycka motstånd mot kriget och demonstrera trots gentemot angriparen

- Genom att uttrycka kritik mot kriget och signalera att Ukraina och dess befolkning inte kommer att ge upp (exempelvis i sångtexter, bildkonst, litteratur, poesi och fotografier).
- Genom att fortsätta skapa konst trots faran som kriget medför.
- Genom att inkorporera nyskapade symboler för Ukraina i konsten (exempelvis *Ghost of Kyiv*³⁹).
- Genom att producera, distribuera och konsumera internetmemer.⁴⁰

För att öka stödet för och solidaritet med Ukraina, nationellt och internationellt

Moraliskt

- Genom att porträttera ukrainska soldater, civila volontärarbetare, barn och djur med flera som hjältar (exempelvis i muralmålningar och annan bildkonst).
- Genom att sprida ukrainsk konst genom internationella samarbeten och via försäljning.

³⁹ *Ghost of Kyiv* syftar på berättelsen om en ukrainsk stridsflygplan som på egen hand sägs ha skjutit ner ett antal ryska stridsflygplan, något som sedan beskrivits som en myt. Thompson, S.A. och Alba, D. Fact and Mythmaking Blend in Ukraine's Information War. *New York Times* 3 mars 2022.

⁴⁰ För en översikt av internetmemer, dess ursprung och användningsområden, se Olsson, S. *Internetmemer i konfliktens informationsmiljö*. FOI Memo 8803. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut, 2025.

- Genom deltagande i internationella evenemang (exempelvis Eurovision Song Contest).
- Genom framförande av sånger om lokala hjältar och soldater vid fronten.
- Genom att i dikter skapa narrativ av solidaritet och empati, i synnerhet riktat gentemot europeiska och transatlantiska målgrupper.
- Genom att skapa statligt tillhandahållna plattformar för publicering av dikter.

Finansiellt

- Genom att samla in pengar (exempelvis Kalush Orchestra som sålde Eurovisionpokalen för att få medel till militären).
- Genom att skänka förtjänsten från konstförsäljningar till det militära och civila försvaret.
- Genom varufiering av internetmemer och affischer.

För att hantera trauma, stress, förlust och sorg

- Genom konsumtion av konst (exempelvis att sjunga med eller för någon, skriva, spela instrument, dikta).
- Genom att använda poesi för att beskriva depression, ångest och stress.
- Genom att utöva dans och genomföra rörelseworkshoppar för att rehabilitera trauma och posttraumatiskt stressyndrom (PTSD).
- Genom att utöva dans för att hantera känslor och kroppens reaktioner på stress och fara (exempelvis andningsövningar).
- Genom att författa och recitera dagböcker.
- Genom att skildra krigets vardag i dikter.
- Genom att skildra människor i exils saknad av och längtan efter Ukraina (exempelvis genom illustrationer som publiceras på sociala medier).

För att skapa och uttrycka hopp om framtiden

- Genom konst som beskriver ett fritt Ukraina och ett slut på kriget (exempelvis sångtexter, musikarrangemang, bildkonst, poesi och internetmemer).
- Genom att sjunga om fred och framtiden tillsammans med andra.
- Genom att porträttera barn i konsten för att demonstrera framtidshopp (exempelvis muralmålningar).

För att skapa dialog

- Genom att använda kulturinstitutioner som platser för diskussion och modererade samtal (exempelvis teaterbyggnader).
- Genom att använda teaterföreställningar som verktyg för att främja diskussion och lyfta nya/andra perspektiv.

För att motverka eller förstärka stereotyper samt för att förmänskliga och avhumanisera

- Genom att använda teaterworkshoppar med personer från olika delar av Ukraina för att skapa dialog och bryta ner stereotyper.
- Genom att i konsten porträttera fienden avhumaniserat för att ställa den i kontrast mot jaget.
- Genom konst ge soldater möjlighet att skapa sin egen representation och visa människan bakom uniformen.

För att motverka propaganda och desinformation

- Genom att med hjälp av teater och pjäsförfattande lära ungdomar om hur narrativ skapas, vad de innebär och vad de kan nyttjas för.
- Genom att på Youtube- och i tv-program blottlägga rysk desinformation och propaganda om Ukrainas kultur och kulturarv.

För att distrahera, underhålla och erbjuda verklighetsflykt

- Genom att utöva konst i skyddsrum (genom sång och instrumentalmusik, diktuppläsningar, teateruppsättningar).
- Genom att spela musik för att ge lyssnaren möjlighet att blockera omvärlden.
- Genom att producera och sända tv-program med fokus på kulturella händelser i och utanför Ukraina (exempelvis livesändningar av konserter).

För att hjälpa konstnärer på flykt

- Genom att skapa nya teatrar och bistå återetablering av teatrar/teatersällskap som omlokaliserat från ockuperade områden till andra platser i Ukraina.

För att skapa och upprätthålla en känsla av gemenskap

- Genom att koordinera konstutövande på olika platser i och utanför Ukraina (exempelvis att måla samma eller liknande motiv).
- Genom konstprojekt som inkluderar professionella konstnärer och amatörer och/eller inkluderar människor på flykt eller evakuerade för att främja gemenskap mellan olika grupper.
- Genom att använda digital media för att minska steget mellan att producera och publicera konst, också bland amatörkonstnärer.

För att forma bilden av kriget

- Genom att använda konst för att forma bilden av hur kriget utspelar sig och vad konsekvenserna är, både vid krigsfronten och på hemmafronten (exempelvis genom skyttegravsposi, exillitteratur).

För att återskapa och återuppbygga

- Genom att städa och röja upp efter förstörelse orsakad av kriget (exempelvis genom "Cleaning up raves", där dj:ar bjuds in för att spela musik).

För att informera och utbilda samt för nyhetsförmedling

- Genom tv-program med särskilt fokus på Ukrainas kulturella historia och betydelsen av kultur i tider av krig.
- Genom att använda affischer i det publika rummet eller i tryckt material, vilka sprids i olika syften (exempelvis för att informera om kriget, för rekrytering, för att stärka patriotism, med mera).
- Genom konstnärliga nätverk av personliga kontakter som kan fungera som källor för tillförlitlig information.

För att dokumentera kriget, visa krigets vardag och för att kommentera samtiden

- Genom fotografering och videodokumentation.
- Genom att inkludera krigets ljudbild i konsten (exempelvis flyglarm, explosioner, avfytrade vapen, ljudet av och tystanden efter ett flyganfall).
- Genom att skriva skyttegravspoesi för att beskriva livet vid fronten.
- Genom att kommentera samtidsutvecklingen via internetmemer.

För att minnas kriget

- Genom att skapa visuella testamenten över kriget som kan bidra till att forma ett kollektivt historiskt minne (exempelvis genom fotografi, videokonst och film).

För att hjälpa konstnärer att fortsätta utöva sin konst och utvecklas trots krig

- Genom att möjliggöra fortsatt försörjning (exempelvis genom att sälja konst, anställas vid kulturintuitioner, bokas för turnéer etcetera).

För meningsskapande

- Genom att fortsätta utöva konst som skapar mening för de som utför den liksom för de som tar del av den.

4 Fördjupningar

Resultaten i kapitel tre gav en översiktlig beskrivning av de olika konstuttryck som har identifierats i studien. I detta kapitel görs ett antal nedslag för att skapa en något djupare förståelse och beskrivning av några av konstuttrycken. Nedslagen är inte fullödiga beskrivningar av respektive konstform eller av hur de påverkar eller påverkas av kriget, men de ger en förståelse för hur konst integreras i kriget på olika sätt.

4.1 Poesi

Gemensamt för många verk som har blivit populära efter den fullskaliga invasionen är att de innehåller någon typ av emotionell reflektion. Detta kan till exempel uttryckas i en essä, i dagböcker eller genom poesi och lyrik. En möjlig anledning till detta är att poesin kan tillhandahålla reflektioner över händelser mer eller mindre direkt. Det skiljer den exempelvis från romanen, som kräver mer tid för såväl produktion som distribution.⁴¹

Just distributionen och spridningen av dikterna är särskilt värd att beakta i fallet Ukraina eftersom det är ytterligare ett exempel på konfliktens digitala dimension. Poesin sprids snabbt via sociala medier och internet, och tack vare sin relativa kompaktitet är poesin också väl lämpad för den samtida digitala informationsmiljön. Etablerade poeter har nyttjat exempelvis Facebook för att publicera poesi, vissa som en sorts dagbok.⁴² Poesin blir inte bara text utan också innehåll som distribueras och konsumeras online. Ibland görs detta i kombination med andra konstformer och på så sätt skapas nya konstverk.⁴³

Utöver de sociala medierna har staten, via ministeriet för kultur och informationspolicy (ministeriet har numera bytt namn), tillhandahållit en infrastruktur för publicering och spridning av poesi, på engelska *Poetry of the Free*. Det är en portal för poesi som handlar om kriget och som lanserades i april 2022. Upphovspersonerna till poesin som återfinns i portalen är såväl ukrainare som utländska poeter.⁴⁴ Samtidigt är en stor del av den poesi som publiceras inte översatt till exempelvis engelska, vilket innebär att det är en konstform som i den här kontexten mångt och mycket utövas av ukrainare, för ukrainare.⁴⁵ Litteraturen beskriver också att kvinnor är mer närvarande i poesin efter den fullskaliga invasionen än tidigare, framförallt som författare. En möjlig förklaring är krigets karaktär, där hela landet påverkas och inte bara krigsfronten. En ytterligare

⁴¹ Malitska, A. D. *Mars and Muses. Poetry in the Time of War*. Publishing House Baltija Publishing, 2024.

⁴² Kazanova, Y. Solidarity Narrative: the Soft Power of Ukrainian Wartime Poetry. *Czech Journal of International Relations*, 59, S1, s.127-152. 2024.

⁴³ Belimova, T. Memory of the Ongoing War in Modern Ukrainian Poetry. *Кийженство* 13.13: 107-132. 2023.

⁴⁴ We Are Ukraine. 'Poetry of the Free' Ukrainians launched the portal of poems about the war". 7 april 2022.

⁴⁵ Belimova, Memory of the Ongoing War in Modern Ukrainian Poetry, 2023.

förklaring är att fler kvinnor är med i de ukrainska väpnade styrkorna och direkt involverade i kriget.⁴⁶

Yuliya Kazanova argumenterar för att poesin är ett möjligt verktyg för ukrainsk mjuk makt (soft power) och kulturell diplomati genom att bidra till det större narrativet om solidaritet med Ukraina och empati för Ukrainas sak internationellt.⁴⁷ Kazanova menar att poesin underbygger och förstärker Ukrainas utrikespolitiska målsättningar, det vill säga europeiskt och transatlantiskt stöd, politiskt och militärt, för att slå tillbaka den ryska aggressionen.⁴⁸

Litteraturen som använts i denna studie betonar att den publicerade poesin i mångt och mycket behandlar just kriget och återkommande har ett militärt tema.⁴⁹ Det fysiska kriget beskrivs genom skildringar från fronten, porträtt av ukrainska soldater eller genom minnestexter över stupade. Vardagen präglad av kriget är ett annat tema. Det handlar bland annat om livet i ockuperade områden och en ständigt närvarande rädsla. Ett ytterligare tema är ukrainska flyktingar och migranter.⁵⁰ Soldater, volontärer och civila i och utanför Ukraina är återkommande gestalter. Inte sällan är poesin dokumenterande, reflekterar egenupplevda erfarenheter av kriget och är skriven i första person, vilket ytterligare förstärker känslan av att det är ögonblick i en onaturlig vardag som skildras.⁵¹

Viss poesi handlar om den ukrainska nationella identiteten och om hur den formas och omformas av kriget. Det är en pågående process på individ- och kollektivnivå som har rötter längre tillbaka än 2022 men som har drivits på av de ryska aggressionerna. Protesterna vid Euromajdan och annekteringen av Krim har varit utgångspunkter för en period under vilken poesin har varit reflekterande, narrativ-driven och dokumenterande avseende konflikten med Ryssland.⁵² Som ett ytterligare led i denna process är poesin idag i princip uteslutande skriven på ukrainska, till skillnad från tidigare då det också skrevs mycket poesi på ryska.⁵³ I vissa fall sker övergången i själva dikten, som en tydlig illustration av hur poeten lämnar ryskan till förmån för ukrainskan.

⁴⁶ Kazanova, A solidarity narrative: the soft power of Ukrainian wartime poetry, 2024.

⁴⁷ Kazanova, A solidarity narrative: the soft power of Ukrainian wartime poetry, 2024.

⁴⁸ Kazanova, A solidarity narrative: the soft power of Ukrainian wartime poetry, 2024.

⁴⁹ Malitska, Mars and the Muses. Poetry in the time of war, 2024.

⁵⁰ Belimova, Memory of the Ongoing War in Modern Ukrainian Poetry, 2023.

⁵¹ Kazanova, A solidarity narrative: the soft power of Ukrainian wartime poetry, 2024.

⁵² Kazanova, A solidarity narrative: the soft power of Ukrainian wartime poetry, 2024.

⁵³ Kazanova, A solidarity narrative: the soft power of Ukrainian wartime poetry, 2024.

4.2 Teater

Genomgång av texter från litteraturstudien som beskriver teater under kriget i Ukraina visar att den agerar på många olika plan – det handlar dels om teatern som praktik, dels om teatern som plats.⁵⁴ Teatern som praktik används på olika sätt, exempelvis för att underhålla eller distrahera människor från kriget.⁵⁵ Denna praktik kan användas för att öka kommunikationen mellan grupper, exemplifierat av teaterprojekt som har genomförts i städerna Popasna, Sloviansk och Shchastia.⁵⁶ I dessa projekt samarbetade soldater stationerade i städerna med lokala ungdomar i syfte att framföra teaterstycken. Detta skapade en möjlighet att ifrågasätta och bearbeta stereotyper kring rysktalande och ukrainsktalande grupper, något som hjälpte till att minska spänningar som tidigare hade funnits mellan grupperna.⁵⁷ Ett annat exempel är teaterprojektet *Class Act: East-West*, särskilt riktat till unga i Kiev. Projektet har syftat till att öka kännedomen om hur narrativ skapas genom en ökad kunskap om dramaturgi. Tanken är att förmågan att dekonstruera narrativ ger ökade förutsättningar för att bättre förstå och skapa ett motstånd mot desinformation.⁵⁸ Improvisationsteater, rollspel och självbiografiskt berättande har också nyttjats i terapeutiska syften för att hantera trauma från kriget.⁵⁹ Denna verksamhet har inte bara bedrivits i teaterbyggnader utan också på andra platser såsom i skyddsrum och i tunnelbanan där människor har tvingats ta skydd under ryska luftanfall.⁶⁰

Eftersom många teatrar också är en fysisk plats, med byggnader som rymmer scen, sittplatser och verkstäder, kan de användas till andra saker än just framförandet av teaterstycken. Givet att de flesta teaterbyggnader har källare, har dessa använts som skyddsrum under kriget, i likhet med de flesta andra byggnader med källare i Ukraina.⁶¹ Teatrar har blivit mål för ryska angrepp, exempelvis attacken på Severdonetsk-teatern som förstördes av ryska ockupationstrupper den 30 maj 2022⁶² och Mariupols teater där över 300 civila dödades den 16 mars 2022.⁶³

Teatrar har också använts för att inkvartera internflyktingar. Det gäller framförallt teatrar i västra och centrala Ukraina som har gett plats åt dem som har flytt från de östliga delarna av Ukraina, som var de första att drabbas av den ryska invasionen.⁶⁴ Teaterinstitutioner har även använts för att samordna hjälpaktioner (exempelvis för att sammanställa förmödenheter som ska vidare till mer utsatta områden och för att

⁵⁴ Boroch, R. och Korzeniowska-Bihun, A. Ukrainian Theatre in Migration Military Anthropology Perspective, I Yana Meerzon och S.E. Wilmer (red.) *The Plagrave Handbook of Theatre and Migration*. Palgrave Macmillan. 2023.

⁵⁵ Galatska, V., Dashko, N., Antonova, V., Filipenko, V. och Davydenko, I. A person in the modern theatrical life of Ukraine: A journalistic perspective. *Herança*, 6(1), 232–243. 2023.

⁵⁶ Boroch och Korzeniowska-Bihun, Ukrainian Theatre in Migration Military Anthropology Perspective, 2023.

⁵⁷ Boroch och Korzeniowska-Bihun, Ukrainian Theatre in Migration Military Anthropology Perspective, 2023.

⁵⁸ Flynn M. *Class Act: East-West: Youth Theatre and the Making of Meaning in Postrevolutionary Ukraine*. *TDR: The Drama Review*. 66(2):191-210. 2022.

⁵⁹ Flynn, *Class Act: East-West: Youth Theatre and the Making of Meaning in Postrevolutionary Ukraine*, 2022.

⁶⁰ Jestrovic, S. Editorial: The Muses Roar from the Margin. *Theatre Research International*. Vol. 47. no.2. 2022.

⁶¹ Harbuziuk M. Theatre as a humanitarian mission: Ukraine's experience 2022. *Critical Stages*. (25). 2022.

⁶² Boroch och Korzeniowska-Bihun, Ukrainian Theatre in Migration Military Anthropology Perspective, 2023.

⁶³ Flynn, *Class Act: East-West: Youth Theatre and the Making of Meaning in Postrevolutionary Ukraine*, 2022.

⁶⁴ Harbuziuk, *Theatre as a humanitarian mission: Ukraine's experience*, 2022.

samla in pengar).⁶⁵ Verkstäder som ofta finns på teatrar har blivit platser för att skapa utrustning som behövs i kriget såsom balaklava, kläder, delar till fallskärmar och kamouflagenät.⁶⁶

Teatrar lyfts också som nätverk av personliga kontakter som kan fungera som tillförlitliga informationskällor i krig.⁶⁷ Det är också många skådespelare och teaterarbetare som har tagit värvning och därmed inte är aktiva vid teatrarna för närvarande.⁶⁸

4.3 Muralkonst

Muralkonst har en lång historia i Ukraina. Den blir särskilt framträdande under 800-talet när utbredningen av den kristna tron i det som idag är Ukraina förde med sig muralmålningar med religiösa motiv. Den stora inspirationen under perioden var den bysantiska konsten, men det fanns även lokala inslag i målningarna.⁶⁹ De tidiga muralmålningarna utgjordes ofta av al fresco-målningar, exempelvis de muralmålningar från 1000-talet som delvis har bevarats i Sofiakatedralen i Kiev. Dessa är av UNESCO utpekade som världsarv. Även muralkonst i form av mosaik förekom.⁷⁰

Under Sovjettiden skapades ett nytt intresse för muralkonst, pådrivet av staten. Konsten utökades till att innefatta mer ideologiska motiv. Exempelvis etablerade Sovjetunionens ledare Lenin 1918 en ”plan för monumental propaganda” ämnad att sprida kommunismens ideal.⁷¹ Mosaiker ansågs särskilt passande för det sovjetiska klimatet med sina stora temperaturförändringar.

Nästa våg av statligt stödd muralkonst kom efter andra världskriget och kulminerade under 1950-talet. Modernismens inflytande var noterbart.⁷² Ett visst mått av protest som uttrycktes genom konsten tilläts, särskilt under 1960-talet då Nikita Khrusjtjov öppnade för en friare tolkning av Sovjetkommunismen, i kontrast mot Stalins ideologiska tolkningsprivilegium. Samtidigt kunde de röster som var för kritiska mot partiet uteslutas ur Konstnärsförbundet (*Soiuz Khudozhnikov SSSR*), vilket de facto betydde att de inte längre kunde arbeta som konstnärer. I många fall ledde systemet till självcensur. Det finns också många fall där konstnärer förföljdes och till och med mördades, exempelvis konstnären Alla Horska, som arbetade för mänskliga rättigheter och mot den totalitära regimen i Sovjetunionen.⁷³

⁶⁵ Harbuziuk, *Theatre as a humanitarian mission: Ukraine's experience*, 2022.

⁶⁶ Harbuziuk, *Theatre as a humanitarian mission: Ukraine's experience*, 2022.

⁶⁷ Boroch och Korzeniowska-Bihun, *Ukrainian Theatre in Migration Military Anthropology Perspective*, 2023.

⁶⁸ Harbuziuk, *Theatre as a humanitarian mission: Ukraine's experience*, 2022.

⁶⁹ Leahy, *State Murals, Protest Murals, Conflict Murals: Evolving Politics of Public Art in Ukraine*, 2024.

⁷⁰ Leahy, *State Murals, Protest Murals, Conflict Murals: Evolving Politics of Public Art in Ukraine*, 2024.

⁷¹ Leahy, *State Murals, Protest Murals, Conflict Murals: Evolving Politics of Public Art in Ukraine*, 2024.

⁷² Leahy, *State Murals, Protest Murals, Conflict Murals: Evolving Politics of Public Art in Ukraine*, 2024.

⁷³ German, L. *The Guard of the Ukrainian "Sixtiers". On Soviet monumental art and the life and legacy of Alla Horska (1929–1970)*. *Ursula Magazine*, 2023.

Under 1980- och 1990-talen utvecklades en subkultur där graffitin fick en framträdande roll. Inspiration hämtades framförallt från USA och graffitis popularitet i Ukraina växte under 1990-talet. Graffitin var från början en illegal konstform som framförallt användes för att uttrycka någon slags protest men den blev alltmer professionaliserad under tidigt 2000-tal.⁷⁴ Graffiti blev därmed allt vanligare och blev även en del av den statsstödda konsten, och ännu ett exempel på hur muralkonsten har anpassats under årens lopp.

Efter protesterna vid Euromajdan och den ryska olagliga annekteringen av Krim 2014 nyttjades muralkonst alltmer för att protestera mot Ryssland och som ett verktyg för att lyfta fram en ukrainsk identitet. Mellan 2013 och 2022 var Kiev centrum för denna typ av konst, men efter den fullskaliga invasionen blev den vanligt förekommande i hela landet. Många konstverk hade budskap om ett enat Ukraina.⁷⁵ En förändring kan också ses i motiven då muralkonst före 2022 framför allt visade symboler för fred medan den muralkonst som framträdde efter 2022 inkluderade alltmer militära motiv och militär tematik.⁷⁶ Konstverken har kommit att inkludera det som anses som traditionella motiv, exempelvis ukrainska traditionella kläder och blommor liksom jordbruk och det rurala, vilket under sovjettiden hade marginaliserats då det inte ansågs tillräckligt kulturellt.⁷⁷

Motiv som visar vardagliga situationer används för att påvisa sårbarheten hos människor som lever under krig och för att visa att de inte är trygga ens i sina egna hem. Ett exempel är graffitiartisten Banksys målning *Solidarity with Ukraine* i Gorenka, Ukraina, som föreställer en man i ett badkar.⁷⁸ Även barn är vanligt förekommande motiv, dels för att belysa krigets meningslöshet, och dels för att ge framtidshopp.⁷⁹ Motiv som påvisar anknytningen till "väst" såsom referenser till Harry Potter, Star Wars, Pippi Långstrump och Greta Thunberg finns också representerade.⁸⁰

Gatukonst som muralmålningar kan vara ett sätt att ta det urbana landskapet i anspråk men dessa fysiska målningar verkar också i samspel med den digitala världen.⁸¹ Fotografier av målningarna delas via sociala medier och säkerställer därmed inte bara att motivet sprids utan också att det överlever i digital form. Motiven finns därigenom kvar även om den ursprungliga, fysiska, målningen skulle förstöras eller skadas.⁸² Därtill vidareutvecklas konsten ofta i samspel mellan

⁷⁴ Leahy, State Murals, Protest Murals, Conflict Murals: Evolving Politics of Public Art in Ukraine, 2024.

⁷⁵ Leahy, State Murals, Protest Murals, Conflict Murals: Evolving Politics of Public Art in Ukraine, 2024.

⁷⁶ Leahy, State Murals, Protest Murals, Conflict Murals: Evolving Politics of Public Art in Ukraine, 2024.

⁷⁷ Leahy, State Murals, Protest Murals, Conflict Murals: Evolving Politics of Public Art in Ukraine, 2024.

⁷⁸ Källström, L. Street Art Against War: With Stencil Marks and Paint Cans in Ukraine. *Baltic Worlds*, Vol. XVI:1–2. 2023; Banksy Map, *Man in a Bath*, [Online] Tillgänglig på: <https://banksymap.com/listing/man-in-a-bath> (åtkomst 7 maj 2025).

⁷⁹ Källström, Street Art Against War: With Stencil Marks and Paint Cans in Ukraine, 2023.

⁸⁰ Leahy, State Murals, Protest Murals, Conflict Murals: Evolving Politics of Public Art in Ukraine, 2024; Källström, Street Art Against War: With Stencil Marks and Paint Cans in Ukraine, 2023.

⁸¹ Källström, Street Art Against War: With Stencil Marks and Paint Cans in Ukraine, 2023.

⁸² Källström, Street Art Against War: With Stencil Marks and Paint Cans in Ukraine, 2023.

internetmemer och gatukonst där de härmar, utvecklar och speglar varandra.⁸³ Gatukonsten bör därför, trots sin lokala förankring rent fysiskt, inte ses bara som ett lokalt fenomen.

4.4 Musik

Musiken används för att uttrycka motstånd mot Rysslands försök att fysiskt invadera Ukraina och utplåna den ukrainska kulturen och identiteten. Exempelvis integrerar musiker traditionella ukrainska element i modern musik för att lyfta den egna historien och göra motstånd mot de ryska narrativen.⁸⁴ De senaste åren har allt fler sångtexter skrivits på ukrainska och populariteten för det egna språket i musiken märks i en ökad efterfrågan, i Ukraina och internationellt.⁸⁵

En viktig komponent för att musik, och annan konst, ska kunna fungera som ett verktyg för motstånd är att den sprids. Detta sker genom konserter, internationella festivaler och digitalt i exempelvis sociala medier. Ett exempel på det senare är den video i vilken sångerskan Diana Oganesyans sjunger med flyglarmet i Kiev.⁸⁶ I en intervju beskrev hon hur hon var på väg hem en sen kväll när flyglarmet gick. Det fanns inga skyddsrum i närheten och därför stannade hon där hon var och sjöng med i flyglarmet. Videon hon spelade in och postade online blev viral och i intervjun betonar hon stoltheten över att hon på detta sätt kunde bidra till motståndet mot Ryssland.⁸⁷ Ett annat exempel är soldaterna i gångarna under stålverket Azovstal under den ryska belägringen av Mariupol i maj 2022. De filmades medan de sjöng om kamp och hopp i en sång som beskriver hur de går in i striden starka som granit, och att det är bättre att dö i strid än att förslavas i bojar. Sången leddes av soldaten Kateryana Ptashka. Videon spreds både i och utanför Ukraina och är ett exempel på hur soldater uppvisar stridsvilja och genom sång uttrycker en vägran att ge upp.⁸⁸

Diana Oganesyana som harmoniserade med flyglarmet visar också på hur musik har börjat inkludera ljuden av krig på olika sätt. Musikstycket *Eyes to Eyes* av Evgen Petrychenko skrevs för Liatoshynskyi cappella, en ukrainsk musikensemble som har turnerat med musikstycket i flera europeiska länder. Musikstycket återskapar ljudet av krig, till exempel flyglarm, såsom det upplevs av ukrainare i deras vardag.⁸⁹ Det

⁸³ Leahy, State Murals, Protest Murals, Conflict Murals: Evolving Politics of Public Art in Ukraine, 2024.

⁸⁴ Shyroka, A., Kuziy, M. och Semkiv, I. Recovery through music. An initiative of the Philharmonia during the war in Ukraine. *Musiktherapeutische Umschau*, 44:3, 257-268. 2023.

⁸⁵ Vashchenko, O., Kopeliuk, O., Sediuk, I., Bondar, I. och Kornisheva, T. Analysis of musical art trends in Ukraine in the 21st century. *Amazonia Investiga*, 11(56), 142-149. 2022.

⁸⁶ Podobayaka, (@podobayaka), "Harmonizing with the air sire in Ukraine". Video Youtube. 2024-09-06 <https://www.youtube.com/watch?v=QWCi5FmQzbn&ntb=1&msocid=a8df4691349411f0b7aef73dbbd885be> (åtkomst 7 maj 2025).

⁸⁷ Myre, G. The sound of air raid sirens in Ukraine have been turned into music. *NPR*. 5 september 2024, <https://www.npr.org/2024/09/05/nx-s1-5088655/the-sound-of-air-raid-sirens-in-ukraine-have-been-turned-into-music> (åtkomst 7 maj 2025).

⁸⁸ Clark, J. N. Music, Resilience and 'Soundscaping': Some Reflections on the War in Ukraine. *Cultural Sociology*. Vol. 18(1) 150-170. 2024.

⁸⁹ Tukova, I. Art music and war: Ukrainian case 2022, 2023.

förekommer också att musiken anspelar på eller direkt hyllar de militära insatserna. Exempelvis har låtar skrivits om Bayraktar TB2, en typ av drönare från Turkiet som var mycket viktig för Ukrainas försvar under de första månaderna av kriget.⁹⁰ Bayraktar TB2 blev ett återkommande motiv i internetmemer som drev med den ryska militära förmågan. Snart följde fler musiker i samma spår med flera sånger på temat Bayraktar TB2. En av de första var Taras Borovoks pop/rap sång *Bayraktar* som publicerades på Facebook 28 februari 2022. Låten blev viral och spreds både i och utanför Ukraina.⁹¹ Enligt forskaren Anastassiya Andrianova är detta ett av flera exempel på hur konstnärer i Ukraina använder sin konst för att visa sitt motstånd och för att slåss för frihet.⁹²

Musiken är också närvarande i skyddsrum, dels som underhållning, dels som ett sätt att lugna ner kroppen under stress, eftersom musik anses kunna sänka puls och blodtryck och på så sätt verka lugnande i stressade situationer.⁹³ I litteraturen ges flera exempel på hur musik har blivit en del av att skapa gemenskap i skyddsrum, bland annat genom att sjunga tillsammans.⁹⁴ Konsten blir också ett sätt att visa på krigets förstörelse. En video, återpublicerad av Instagramkontot @Ukraine.ua, från det statliga public service-bolaget Suspilne visar en man som sitter på en gata och spelar cello. Runt omkring honom är husen bombade och det ligger bråte och skräp på gatan. Inläggstexten anger att videon visar centrala Kharkiv.⁹⁵ Musik som spelas i ruiner återfinns även i en video från Izium i nordöstra Ukraina där en musiker spelar musikstycket *Another love* av Tom Odell på ett övergivet piano i ett urblåst hus. Utöver att visa pianospelaren, visar videon landskapet som består av husruiner.⁹⁶

Musik nyttjas också för att återge den ukrainska historien. Ett exempel är ett rap-operaalbum som består av 18 låtar där den röda tråden är förtrycket av Pavlo Tychyna och andra författare. Albumets titel anspelar på en novell av en av dessa författare. Det projekt, som albumet är ett resultat av, beskrivs som ett sätt att berätta för ukrainare om förtrycket som konstnärer har utsatts för, och som ett sätt att få unga att intressera sig för inhemsk litteratur.⁹⁷

⁹⁰ Andrianova, Not your ordinary drone: odes to the Bayraktar in the Russia–Ukraine war, 2023.

⁹¹ Andrianova, Not your ordinary drone: odes to the Bayraktar in the Russia–Ukraine war, 2023.

⁹² Andrianova, Not your ordinary drone: odes to the Bayraktar in the Russia–Ukraine war, 2023.

⁹³ Shyroka, A., Kuziy, M. och Semkiv, I. Recovery through music. An initiative of the Philharmonia during the war in Ukraine. *Musiktherapeutische Umschau*, 44:3, 257-268. 2023.

⁹⁴ Clark, Music, Resilience and 'Soundscaping': Some Reflections on the War in Ukraine, 2024; Arda, B. Who Deserves to be a Refugee? Instrumentalization of Art and Culture in the Solidarity Discourse of Ukrainian Refugees in Social Media. *MSGŚ S* 2(26), 538-557. 2022; Jestrovic, S. Editorial: The Muses Roar from the Margin. *Theatre Research International*. Vol. 47. no.2. 2022.

⁹⁵ Ukraine.ua (@Ukraine.ua), "🎻 A man plays the cello in the center of Kharkiv. Our cities are damaged, but our souls are full...", *Instagram*, 22 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/Cba20kGjxxz/> (åtkomst 3 maj 2025).

⁹⁶ Ukraine.ua (@Ukraine.ua), "🎵 Music through the ruins. On March 9, 2022, a Russian missile hit a residential building in Izium and destroyed...", *Instagram*, 24 mars 2023, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/CqLf-ZDjjdf/> (åtkomst 3 maj 2025).

⁹⁷ Ukraine.ua (@Ukraine.ua), "The Ukrainian band [Namm, @Instagramnamm] has released a rap opera, You [Romance]. The album consists of 18 songs united by...", *Instagram*, 13 mars 2024, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/C4d-0j9LW0x/> (åtkomst 3 maj 2025).

4.5 Instagramkontot @Ukraine.ua

I litteraturstudien beskrivs återkommande att sociala medier nyttjas för att distribuera och konsumera olika konstuttryck. Privatpersoner delar vidare videoklipp eller bilder som visar konstuttryck, etablerade författare använder Facebook för att publicera poetiska dagboksinslag, med mera. Det framgår också att publicering av inlägg på sociala medier har varit ett sätt att sprida konstuttryck bortom landets gränser. Företrädesvis gäller det konst som på ett eller annat sätt uttrycker stöd för Ukrainas sak. Detta har främjats från statligt håll, som en del av Ukrainas officiella kommunikation för att påverka stödet för Ukraina i positiv riktning.

För att undersöka spridningen av konstuttryck på sociala medier närmare genomfördes en fördjupad studie av ett Instagramkonto som är kopplat till det ukrainska utrikesministeriet och därmed Ukrainas utåtriktade kommunikation på sociala medier: @Ukraine.ua på Instagram. Som beskrivs i kapitel 1.4.2 är urvalet begränsat och ger inte en heltäckande bild av hur konst används på sociala medier inom offentlig kommunikation. Det ger dock en fingervisning om hur konst har använts i kommunikativa syften och om vad som visas upp och varför. Frågor avseende vilken effekt inlägg på Instagramkontot får, hur inläggen sprids eller vem som attraheras av den här typen av inlägg går inte att besvara utifrån materialet i den här studien. Det kan dock konstateras att all kommunikation sker på engelska och att en viss tyngdpunkt ligger på att belysa och förklara, exempelvis i inlägg som beskriver vem den ukrainska poeten, konstnären och sedermera nationalikonen Taras Shevchenko (1814–1861) var och vad han har kommit att betyda för ukrainare idag.⁹⁸ Eftersom kommunikationen är på engelska kan det antas att den tänkta huvudpubliken inte är den inhemska ukrainska befolkningen, vilket också kan vara en förklaring till de många inlägg som belyser och förklarar olika ukrainska kulturella profiler.

I kapitel tre beskrivs varför konsten nyttjas i kriget i Ukraina och på vilket sätt detta kommer till uttryck. De fenomen som beskrivs i kapitel tre återkommer i viss mån också på @Ukraine.ua. Ett av dem är inlägg som påvisar fysiska konsekvenser av ryska angrepp. Det handlar om inlägg som exempelvis beskriver att konstverk har förstörts i bränder som har följt på ryska anfall eller inlägg som visar en illustration av ett robotanfall där robotar är på väg att slå ned i byggnader.⁹⁹ Även konstutövare

⁹⁸ Ukraine.ua (@Ukraine.ua), "There are the monuments of Taras Shevchenko in Kharkiv. Citizens fortify them with sandbags to save from shelling and other...", *Instagram*, 26 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/CbkkstNYrk/> (åtkomst 3 maj 2025). Andra exempel på nationella ikoner och framstående konstutövare som lyfts fram är Lina Kostenko och Kazymyr Malevych. Ukraine.ua (@Ukraine.ua), "Lina Kostenko, a genius Ukrainian poetess and writer, turns 94 today! Apart from her literary work, Lina has been the...", *Instagram*, 19 mars 2024, https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/C4s77XEt_48/ (åtkomst 3 maj 2025); Ukraine.ua (@Ukraine.ua), "☺ Discover the life and legacy of Kazymyr Malevych! 🏹 On this day in 1879, the Ukrainian innovator was born. Malevych...", *Instagram*, 23 februari 2023, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/CpAvP9dtXyQ/> (åtkomst 3 maj 2025).

⁹⁹ Ukraine.ua (@Ukraine.ua), "UPD The inhabitants of Ivankiv rescued the works by Mariia Prymachenko, which were stored in the local history museum, burnt...", *Instagram*, 28 februari 2022,

som har dött till följd av kriget uppmärksammas i inlägg på kontot.¹⁰⁰ Förstörelsen illustreras vidare i inlägg med bilder och videoklipp som visar på hur konst utövas på platser som är förstörda av kriget. Ett exempel, som redan nämnts ovan i stycke 4.4, är en man som spelar cello på en gata omgärdad av utbombade hus.¹⁰¹

Effekter av kriget påvisas också i inlägg som beskriver hur olika miljöer har förändrats i Ukraina. Videoklipp visar hur Ukraina såg ut före och under kriget.¹⁰² Ett annat exempel är ett inlägg med en illustration som består av ett foto på ett utbombat hus på vilket konstnären har ritat dit figurer som gör vardagliga saker. Inläggstexten beskriver att fotot är taget i Kharkiv där 80 procent av alla hus var förstörda vid tidpunkten när fotot togs. Illustrationen visar hur livet skulle ha varit om den fullskaliga invasionen inte hade skett.¹⁰³

Ett annat gemensamt tema för litteraturen och inläggen på @Ukraine.ua är att göra upp med det ryska/sovjetiska arvet. På @Ukraine.ua görs detta framförallt i inlägg som beskriver hur konstutövare förtrycktes under Sovjettiden och genom inlägg som visar hur nya konstverk lyfter upp dessa konstutövers erfarenheter.¹⁰⁴

Litteraturstudien visar exempelvis på att poesi nyttjas för att i realtid kommentera vad som sker i Ukraina. Inlägg som kommenterar händelseutvecklingar, genom konstuttryck, återkommer frekvent också på @Ukraine.ua. Under den undersökta perioden 2022 var ett tema exempelvis att luftrummet över Ukraina skulle stängas.¹⁰⁵ Detta uppmärksammades internationellt genom en manifestation på Guggenheimmuseet i New York, USA. På @Ukraine.ua postades ett inlägg som visar manifestationen med pappersflygplan.¹⁰⁶ Internationella evenemang, exempelvis Eurovision Song Contest, uppmärksammas liksom när ukrainska

<https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/CagrW8et4TR/> (åtkomst 3 maj 2025); Ukraine.ua (@Ukraine.ua), "This illustration of a Russian missile reflects what Ukrainians often see from their windows. This enemy missile had a clear..." *Instagram*, 9 februari 2024, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/C3laKgPNVb4/> (åtkomst 3 maj 2025).

¹⁰⁰ Ukraine.ua (@Ukraine.ua), "Russia kills Ukrainian culture, literally. Artem Datsyshyn was a Ukrainian ballet star, a former soloist at the National Opera of..." *Instagram*, 19 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/CbR9bPstMR6/> (åtkomst 3 maj 2025).

¹⁰¹ Ukraine.ua (@Ukraine.ua), "🎻 A man plays the cello in the center of Kharkiv. Our cities are damaged, but our souls are full..." *Instagram*, 22 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/Cba20kGjxxz/> (åtkomst 3 maj 2025).

¹⁰² Ukraine.ua (@Ukraine.ua), "When strangers are coming // They come to your house // They kill you all and say // We're not..." *Instagram*, 5 mars 2022, https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/CavPF_6jZv7/ (åtkomst 3 maj 2025).

¹⁰³ Ukraine.ua (@Ukraine.ua), "Three weeks ago homes of Kharkiv city were full of life. Just like any normal city are. People woke up..." *Instagram*, 18 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/CbOUgk7Nf7o/> (åtkomst 3 maj 2025).

¹⁰⁴ Ukraine.ua (@Ukraine.ua), "The Ukrainian band [Namn, @Instagramnamn] has released a rap opera, You [Romance]. The album consists of 18 songs united by..." *Instagram*, 13 mars 2024, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/C4d-0j9LW0x/> (åtkomst 3 maj 2025).

¹⁰⁵ Ett inlägg från mars 2022 innehåller foton på musiker som genomför ett framträdande med titeln Free Sky, på Frihetstorget i Kiev, med uppmaningen till världens ledare att stänga luftrummet över Ukraina. Ukraine.ua (@Ukraine.ua), "🎵 Musicians from the [Instagramnamn] perform a concert on the Independence Square in Kyiv led by conductor [Namn]. "Free Sky"..." *Instagram*, 15 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/CbH6g2ttotA/> (åtkomst 3 maj 2025).

¹⁰⁶ Ukraine.ua (@Ukraine.ua), "New York artists hold a campaign with a request to make a no-fly zone over Ukraine. Paper airplanes, calling to..." *Instagram*, 6 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/Caxi5l1jzD0/> (åtkomst 3 maj 2025).

konstutövare blivit prisade utomlands.¹⁰⁷ Ett sådant exempel är dokumentärfilmen 20 dagar i Mariupol som vann pris på såväl BAFTA-galan som på Oscarsgalan.¹⁰⁸

Ett tema som återkommer på @Ukraine.ua är inlägg som uppvisar stöd för Ukrainas sak utomlands. Ett inlägg visar till exempel klipp från olika konserter runt om i världen där orkestrar spelar Ukrainas nationalsång.¹⁰⁹ Ett annat inlägg visar ett videoklipp från en demonstration på Trafalgar Square i London, Storbritannien, där skådespelerskan Emma Thompson läser en dikt av Taras Shevchenko.¹¹⁰ Ett ytterligare inlägg utgörs av ett videoklipp från en konsert med det tyska bandet Scorpions, som ändrade texten i sin monsterhit *Wind of Change* till *Now listen to my heart, it says Ukraine/Waiting for the wind to change*.¹¹¹ Inläggen som uppvisar stöd för Ukrainas sak utomlands kan också knytas till ett annat tema som framträder i det undersökta innehållet på @Ukraine.ua; att Ukrainas kamp är existentiell och att landet kämpar för mer än bara sin egen existens. Detta budskap framträder exempelvis i ett inlägg från 2022 som visar en graffitimålning där president Zelensky avbildas som Harry Potter och president Putin som Harry Potters ärkenemesis Voldemort.¹¹² Ett annat inlägg visar en väggmålning med en flicka som håller en ukrainsk flagga över huvudet som om den vore ett paraply. Runt henne sitter ett antal gosedjur, i form av bland annat Obelix, Musse Pigg och Muminrollet, skyddade av flickan och hennes paraply. Inläggstexten beskriver att verket finns i Prag och att det även innehåller ett citat: ”Ukraina slåss nu för att skydda sin framtid och sin frihet, likväl som vår”.¹¹³ Ett annat exempel är från mitten av mars 2022 när kontot publicerade en illustration av en ukrainsk soldat med vingar av guld bärandes ett svärd och en sköld. På skölden syns den ukrainska treudden. Inläggstexten frågar sig vad en ny Marvelkaraktär,

¹⁰⁷ Ukraine.ua (@Ukraine.ua), “🇺🇦 UA Congratulations to [@Instagramnamn] & [@Instagramnamn]! With a touching song, «Teresa & Maria», about the importance of uniting for good...”, *Instagram*, 4 februari 2024, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/C273H0mLomq/> (åtkomst 3 maj 2025).

¹⁰⁸ Ukraine.ua (@Ukraine.ua), “The film «20 Days in Mariupol» has won the «Best Documentary» award at the prestigious British Academy Film Arts Awards...”, *Instagram*, 20 februari 2024, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/C3JjC-tdX2/> (åtkomst 3 maj 2025); Ukraine.ua (@Ukraine.ua), “🏆🎬 «20 Days in Mariupol» wins the 2024 Oscars for Best Documentary Feature! This is the first-ever Ukrainian film UA...”, *Instagram*, 11 mars 2024, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/C4WvcFACnq8/> (åtkomst 3 maj 2025).

¹⁰⁹ Ukraine.ua (@Ukraine.ua), “Europe stands with Ukraine. This is how orchestras all over Europe GBNLPSEDEFRESAT were performing the anthem of Ukraine! UA Слава...”, *Instagram*, 13 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/CbCkHWHj-MR/> (åtkomst 3 maj 2025).

¹¹⁰ Ukraine.ua (@Ukraine.ua), “Emma Thompson reading the poem of Taras Shevchenko in London // 🇺🇦 N. N. "Sontse zakhodyt, hory chorniut" //The sun...”, *Instagram*, 28 mars 2022, https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/Cbph_c7DviG/ (åtkomst 3 maj 2025).

¹¹¹ Ukraine.ua (@Ukraine.ua), “Legendary [@Instagramnamn] changed the lyrics of their song "Wind of Change" - no less legendary than the band itself - to dedicate...”, *Instagram*, 29 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/Cbqj68fDcPS/> (åtkomst 3 maj 2025).

¹¹² Ukraine.ua (@Ukraine.ua), “That even though we've got a fight ahead of us, we've got one thing that Voldemort doesn't have. — Something worth...”, *Instagram*, 9 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/Ca4-x-8rRKi/> (åtkomst 3 maj 2025).

¹¹³ Författarens översättning. I inlägget står det: “Ukraine is now fighting to protect their future and their freedom, as well as ours”. Ukraine.ua (@Ukraine.ua), “At first, you think this is only a wonderful graffiti in Prague depicting a Ukrainian girl and her toys, yet...”, *Instagram*, 21 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/CbWqVadtaU/> (åtkomst 3 maj 2025).

baserad på ukrainska hjältar, skulle kunna komma att kallas. Förslaget från inläggsförfattaren är Captain Freedom.¹¹⁴ Utöver att dessa inlägg betonar att Ukraina kämpar för mer än bara sitt eget land, kan uppmärksammandet av att populärkulturella karaktärer, särskilt bekanta i västvärlden, används i konsten också indikera en vilja från kontoägarna att betona samhörigheten med Europa och väst.

En ytterligare observation är att kontot @Ukraine.ua nyttjas för att visa på hur statliga aktörer erbjuder plattformar för att sprida konst och kultur och för att ge medborgare och andra tillgång till den. Ett sampublicerat inlägg med @mfa_ukraine, det vill säga det officiella kontot för det ukrainska utrikesministeriet, beskriver hur en digital samling av krigstidsfotografier skapats. Samlingen är ett samarbete med framstående ukrainska fotografer för att samla gratisbilder som kan nyttjas till presentationer, affischer och utställningar. Projektet handlar om att skapa ytterligare verktyg för såväl professionella aktörer som för gemene person att sprida information om Rysslands krig mot Ukraina.¹¹⁵

Avslutningsvis, som nämns i metodavsnittet 1.4.2 studerades inläggen från @Ukraine.ua under samma tidsperiod varje år. Anledningen till detta var en vilja att kunna undersöka huruvida det gick att identifiera skillnader mellan åren avseende vilken konst som lyftes fram, liksom om viss konst lyftes fram vid vissa signifikanta datum. Utan djupare analys kan inga signifikanta skillnader mellan de undersökta tidsramarna identifieras, förutom att antal loggade inlägg var flest 2022.

¹¹⁴ Ukraine.ua (@Ukraine.ua), "If there were new @marvel characters based on the legends about modern Ukrainian heroes, how would you call them? At...", *Instagram*, 16 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/CbLHkuegESQ/> (åtkomst 3 maj 2025).

¹¹⁵ Ukraine.ua (@Ukraine.ua), "Together with @brandukraine.org.ua and @mfa_ukraine, we launched a digital collection of wartime photos → war.ukraine.ua/imagebank/. 📷 We cooperated with leading...", *Instagram*, 22 februari 2024, https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/C3ptl__teFi/ (åtkomst 3 maj 2025).

5 Reflektioner

Resultaten från den här studien synliggör konstens mångfacetterade roll i krigets Ukraina. Materialet som har undersökts i den här studien har inte varit omfattande nog för att några djupare analyser ska kunna göras, men under studiens gång har några teman varit särskilt framträdande: konst som ett verktyg för att hantera trauma och stress; konstens roll för motstånd och resiliens; avsaknaden av vissa roller som konsten historiskt har haft i andra konflikter men som inte framträder i materialet från Ukraina idag; samt vikten av att förstå kontexten av en konflikt.

Jämfört med hur konst har använts i tidigare konflikter är konsten som studerats i denna studie inte något specifikt för kriget i Ukraina, utan snarare ännu ett exempel på hur konsten tenderar att spela en roll i krig och kanske framförallt hur människor hanterar att befinna sig i en samtid präglad av väpnad konflikt.¹¹⁶ Samtidigt visar jämförelsen mellan den samtida ukrainska kontexten och den historiska att vissa aspekter av hur konsten har nyttjats i krig historiskt inte återfinns i materialet som studien utgår ifrån. Det väcker vissa frågor, vilket också reflekteras över i stycke 5.3 i detta kapitel.

Kapitlet är strukturerat utifrån följande rubriker: trauma och stress; resiliens och motstånd; avsaknaden av vissa perspektiv; samt kontext. Under dessa rubriker görs även några jämförelser med den svenska kontexten, som bland annat syftar till att svara på hur applicerbara resultaten av studien kan vara i en svensk kontext.

5.1 Trauma och stress

Kriget ställer staten och befolkningen inför en akut stress och det trauma som befolkningen i Ukraina nu utsätts för kommer att vara närvarande under en lång tid, även efter att kriget avslutas. Stressen och traumat påverkar på olika plan; dels påverkas civila i och med den kaotiska vardag som kriget medför (med exempelvis återkommande flyglarm och oro för att striden rycker närmare), dels påverkas de stridande som måste utstå ohyggliga förhållanden på slagfält och i skyttegravarna.

Materialet som ligger till grund för den här studien visar bland annat att konsten blir ett verktyg för att hantera stressen och traumat, och att det kan ta sig flera uttryck. På ett personligt plan exemplifieras det med dansens fokus på den egna kroppen och hur dansen genom styrka och andning kan försätta personer i ett lugnare tillstånd. Dansen har använts för att hjälpa civila likväl som soldater.¹¹⁷ På ett kollektivt plan kan teater och poesi vara verktyg för dialog och bearbetning av

¹¹⁶ McWilliams, Konstens roll i krig. 2025.

¹¹⁷ Mova, L., Ruban, V. och Veselovska, H. Art Therapy in a Country at War: Ukraine's Contemporary Dance Practices. *Critical Stages*, 29. 2024.

känslor; genom att skriva och framföra texter får deltagare uttrycka sina rädslor, sin ångest eller sin sorg tillsammans med andra.¹¹⁸

Att konsten har en roll i att hantera trauma och stress syns också i tidigare konflikter. Under och efter kriget i Irak (2003–2011) hade musiken en stor roll för amerikanska soldater i att hantera trauma. Det inkluderade såväl att lyssna på som att dela och skapa musik.¹¹⁹ Konst har även varit en del av fredsbyggande insatser när konflikter har upphört. Då har konsten varit ett sätt att försöka skapa förståelse för olika perspektiv och för att åter förmänskliga dem som under konflikten har avhumaniserats.¹²⁰

Att konsten har en roll i att stödja arbetet med att hantera stress och trauma i Ukraina såväl som i tidigare konflikter, leder till bedömningen att det är troligt att den också skulle kunna spela en liknande roll i Sverige vid händelse av krig. Här krävs mer kunskap för att förstå på vilket sätt konsten skulle kunna ge stöd i hanteringen av stress och trauma i en svensk kontext.

5.2 Resiliens och motstånd

I materialet som ligger till grund för den här studien uppfattas konsten ha en framträdande roll för befolkningens motstånd och resiliens mot den ryska fullskaliga invasionen. Resiliens beskrivs både på en kollektiv och individuell nivå, det vill säga förmågan att stå emot och återhämta sig efter påfrestningar och påverkan på samhället, liksom på ett personligt plan. På det personliga planet kan det handla om att stå emot rent fysiskt, exempelvis genom att med dansens hjälp bygga upp styrka och en djupare förståelse för kroppen som ett instrument. Det kan även innefatta mental träning för att stå emot psykiska påfrestningar, exempelvis att genom dans lära sig kontrollera andning och fokusera på att vara närvarande i stunden, vilket i sin tur kan reducera stress och leda till att personer inte får panik i vad som är stressfulla situationer.¹²¹

Den största delen av den studerade konsten uttrycker dock sätt för att skapa en kollektiv resiliens. Exempelvis blir utövande och skapande av musik, teater, dans och bildkonst ett sätt att uppvisa motstånd, trots, hopp och vilja att fortsätta kämpa för det man tror på. Det finns ett antal exempel på hur dessa två perspektiv, det individuella och det kollektiva, samspekar. Ett exempel är när en individ spelar musik i ett skyddsrum där andra befinner sig eller när en person harmoniserar med flyglarm under ett anfall, filmar det och lägger ut det på internet, där klippet sedan sprids via sociala medier. När konsten och konstutövandet delas med andra,

¹¹⁸ Toros, A. Ukrainian theatre during the current war. *Stanislavski Studies*, 10(2), 177–185. 2022; Flynn, *Class Act: East-West: Youth Theatre and the Making of Meaning in Postrevolutionary Ukraine*, 2022.

¹¹⁹ Pieslak, J. Sound Targets: Music and the War in Iraq. *Journal of Musicological Research*. 26:2-3, 123-149. 2007.

¹²⁰ Premaratna, N. och Bleikerin, R. Arts and Theatre for Peacebuilding. I Oliver P. Richmond, Sandra Pogodda och Jasmin Ramovic (red). *The Palgrave Handbook of Disciplinary and Regional Approaches to Peace*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 2016.

¹²¹ Mova, *Art Therapy in a Country at War: Ukraine's Contemporary Dance Practices*, 2024.

antingen fysiskt på samma plats eller digitalt genom sociala medier, skapar det en gemenskap och hjälper till att förstärka budskapet.

Som beskrivs i avsnitt 1.2 Syfte och frågeställningar, har kulturens roll för försvarsvilja och motståndskraft lyfts i den svenska kontexten, framför allt i regeringens proposition *Totalförsvaret 2025–2030*.¹²² Ett syfte med denna studie har varit just att undersöka i vilken mån det faktiskt går att säga något om förhållandet mellan konst, försvarsvilja och motståndskraft. Att dra slutsatser om detta utifrån det ukrainska exemplet innefattar dock en rad utmaningar. En av dem är att begreppen försvarsvilja och motståndskraft, så som vi generellt förstår dem i Sverige, är tätt förknippade med den svenska kontexten. Det får till följd att litteraturstudien kan ha fångat upp både mer eller mindre än vad som inbegrips i de engelska begreppen, exempelvis *resiliens* och *resistance* men även *defiance*, *motivate* och *will to survive*. Oaktat begreppsval är det troligt att konsten skulle få en roll i ett krig där Sverige är involverat, för att motivera befolkningen att stå emot fienden, för att skapa en känsla av gemenskap och hopp samt för att motivera nyttjande av vapen. Men hur denna konst skulle komma att se ut, hur den skulle ta form och var den skulle utövas är högst beroende av kontexten – inte minst frågor som vem fienden är och vad det är som hotas. Det kan dock vara missvisande att tro att det engagemang och den roll som konst kan ha i ett krig enkom är av positiv karaktär. Historiskt finns exempel på hur konst har använts i allt från propaganda till tortyr.¹²³

5.3 Avsaknaden av vissa perspektiv

I materialet som har undersökts i studien synliggörs framförallt konst som är positivt inställd till Ukrainas sak, som tjänar ett övergripande syfte att stödja Ukraina som statsbildning och landets befolkning. Detta är förklarligt utifrån situationen som Ukraina befinner sig i – ett anfallskrig där den ukrainska kulturella och nationella identiteten är särskilt hotad av Ryssland. Samtidigt visar studier av tidigare konflikter att marginaliserade röster tenderar att förminskas ytterligare och att det narrativ som ses som avgörande för krigets utveckling och berättelse kan leda till spänningar på längre sikt.¹²⁴ Det kan exempelvis handla om nationalistiska narrativ där konsten kopplas till en ukrainsk nationell identitet som stänger ute grupper som inte passar in i detta narrativ. Samtidigt är det svårt att mitt i en konflikt göra en bedömning på vad som kan åstadkomma spänningar på längre sikt. I vilken grad detta kommer att ske i Ukraina är omöjligt att säga i dagsläget när en stor del av landets resurser riktas gentemot statens, och dess befolknings, överlevnad. Även om det finns kritiska röster som exempelvis ifrågasätter ett

¹²² Regeringskansliet, *Totalförsvaret 2025–2030*, 2024.

¹²³ McWilliams, *Konstens roll i krig*, 2025.

¹²⁴ McWilliams, *Konstens roll i krig*, 2025. Se även diskussion kring teaterns roll i krig i Jugoslavien där negativa konsekvenser av en stark förankring till nationalism framkommit under en längre tidshorisont: Dolečki *et al.* *Theatre in the Context of the Yugoslav Wars*, 2018.

fullständigt avståndstagande från det sovjetiska arvet och menar att det behöver hanteras och inte bara tryckas undan,¹²⁵ framstår det i materialet som har legat till grund för den här studien som att detta perspektiv är ovanligt. Djupare analyser av den här frågan kommer att behöva genomföras framöver, exempelvis avseende krigslagar som exempelvis kan begränsa den konstnärliga friheten.

I rapporten diskuterades inledningsvis svårigheten med att studera ett samhälle i pågående krig och detta är viktigt att ha med sig för att förstå resultaten av den här studien. Informationen om kriget som når ut styrs i mångt och mycket av Ukraina och Ryssland och det är svårt att verifiera vilken information som är tillförlitlig.¹²⁶ Konst har genom historien kopplats samman med propaganda men samtidigt är det viktigt att förstå att det inte alltid handlar om statlig styrning eller censur. Exempel från andra världskriget och kriget i foma Jugoslavien på 1990-talet visar att rådande normer kan vara minst lika viktiga för konstnärers agerande. Det kan finnas samstämmighet mellan konstnärers och statens vilja och narrativ utan att staten har styrt konstnärerna genom censur.¹²⁷

I Sverige tillämpas principen om armlängds avstånd vilket betyder att politiken inte ska ha ett direkt inflytande över den konstnärliga verksamheten.¹²⁸ Det är en del i att säkra den fria åsiktsbildningen. Historiska exempel visar dock att den fria konsten tenderar att utmanas i krig.¹²⁹ Samtidigt kan statliga medel och initiativ som syftar till att öka skapandet och konsumerandet av konst under krig vara ett sätt att stödja såväl konsten och konstnärerna som befolkningen. Från Ukraina exemplifieras det bland annat genom den tidigare nämnda, och statligt initierade, poesiportalen *Poetry of the free*.¹³⁰

Vi kommer aldrig att fullt ut på förhand veta hur ett krig påverkar det svenska samhället eller konstutövandet, men det går att skapa en bättre förståelse för på vilka sätt som konsten i Sverige skulle kunna påverkas, angreppspunkter, vilken roll konsten skulle kunna ha i krig och i vilken mån den svenska staten kan eller bör stödja konsten och samtidigt säkerställa att den är fri i händelse av väpnad konflikt eller hot om det samma. Ytterligare forskning och analys behövs framgent för att bättre förstå detta och den intrikata relationen mellan konst och krig.

¹²⁵ Leahy, State Murals, Protest Murals, Conflict Murals: Evolving Politics of Public Art in Ukraine, 2024.

¹²⁶ Eriksson *et al.*, Arbete med lärdomar från Ukraina till nytta för det civila försvaret, 2023.

¹²⁷ McWilliams, Konstens roll i krig, 2025.

¹²⁸ Detta kan problematiseras vidare genom att politiken till stor del styr hur medel fördelas vilket i sig, åtminstone till viss del, styr den konstnärliga verksamheten. Enligt principen ska dock inte innehållet i denna verksamhets styras av politiken. Se diskussion i Dahlberg, S. What is the length of an arm? How "arm's length distance" is used in art and cultural politics in Sweden today. Göteborgs Universitet. 2019.

¹²⁹ McWilliams, Konstens roll i krig, 2025.

¹³⁰ We Are Ukraine. 'Poetry of the Free' Ukrainians launched the portal of poems about the war". 7 april 2022.

5.4 Kontext

En övergripande reflektion är slutligen att kontexten är av stor betydelse, något vi ser tydligt i Ukraina. Att den ryska målsättningen är att underminera Ukrainas självständighet genom att förneka Ukrainas identitet, bland annat genom att förneka dess språk och kultur, gör att konsten ligger nära konfliktens kärna. Kulturen och konsten har, från både rysk och ukrainsk sida, blivit del av ett informationskrig. Från ukrainsk sida handlar det bland annat om att frikoppla sig, fysiskt och psykiskt, från den ryska uppfattningen om konst och kultur och att utveckla sin egen identitet. Det betyder också att rysk konst förstörs eller väljs bort.

Efter Ukrainas självständighet 1991 har intresset för, och utövandet av, ukrainsk konst ökat, en process som har tilltagit i och med de ryska aggressionerna mot landet. En enkätstudie som publicerades 2023, undersökte ukrainska medborgares konsumtion av tv-program och även kultur i övrigt, visade att den ukrainska konsumtionen av kultur har ökat sedan 2022 och att fler vill se en ökad nyhetsrapportering om kultur.¹³¹ Av de som svarade på enkäten uppgavs anledningarna; att lära sig mer om sin egen kultur, bättre förstå kultur och konst mer allmänt, att identifiera sig som ukrainare samt att distrahera sig från kriget.¹³²

Forskaren Emma Louise Leahy visar att ryskt agerande har haft en effekt på konstens innehåll. Fram till 2014 fanns det en större enighet om att konsten inte skulle vara politisk, något som dock förändrades i och med annekteringen av Krim och striderna i östra Ukraina.¹³³ Efter 2022 och den fullskaliga invasionen noteras också en förändring i att alltmer och fler militära inslag återfinns i konsten, vilket innefattar allt från skildringar av krigsvardagen till inkludering av ljud från kriget, såsom flyglarm och explosioner.¹³⁴ En ytterligare trend är att samtida ukrainska konstutövare inkorporerar traditioner, symboler och historia i sin konst, i syfte att betona den ukrainska kulturens resiliens mot krigets hot.¹³⁵

Kontexten är därför viktig att beakta i diskussioner kring vilken roll konst skulle spela vid ett eventuellt krig på svenskt territorium eller vid en fördjupad kris som drabbar Sverige. Erfarenheter från ett land kan i många fall inte överföras direkt till ett annat land eftersom det kan finnas betydande skillnader som påverkar överförbarheten. Detta trots att länderna på ytan kan uppfattas ha många likheter.¹³⁶

¹³¹ Lytvynenko, Ukrainian cultural and art TV programs during the Russia's Invasion of Ukraine, 2023.

¹³² Lytvynenko, Ukrainian cultural and art TV programs during the Russia's Invasion of Ukraine, 2023.

¹³³ Leahy, State Murals, Protest Murals, Conflict Murals: Evolving Politics of Public Art in Ukraine, 2024.

¹³⁴ Tukova, I. Art music and war: Ukrainian case 2022. *Musicologica*; Lokshuk, I., Cherednychenko, O., Kopeliuk, O., Sediuk, I. och Pototskyi, S. Resilience and resistance: Ukrainian art under marital law. *Amazonia investiga*, 13(82). 2023.

¹³⁵ Lokshuk, I., Cherednychenko, O., Kopeliuk, O., Sediuk, I. och Pototskyi, S. Resilience and resistance: Ukrainian art under marital law. *Amazonia investiga*, 13(82). s.75. 2024.

¹³⁶ Eriksson *et al.*, Arbete med lärdomar från Ukraina till nytta för det civila försvaret, 2023.

I fallet med Ukraina finns det en långtgående relation till det angripande landet, med mycket konst som har påverkats och påverkas av denna relation. Angreppspunkterna är specifika för Ukraina, även om de på ett övergripande plan kan likna vad som skulle kunna vara specifikt svenska angreppspunkter. Därtill bör aspekter såsom var konst utövas, av vem och på vilket sätt beaktas utifrån respektive land och konfliktens särskilda karaktärsdrag.

6 Slutsatser

I den här rapporten har konstens roll i krigets Ukraina diskuterats. I kapitel tre besvarades vilka konstuttryck som studien har identifierat i Ukraina sedan den fullskaliga invasionen och vad de ger uttryck för. Det framgår att konstens roll är mångfacetterad och är uttryck för exempelvis motstånd, traumahantering, underhållning och kommunikation. Vidare visar resultatet att det i konsten uttryckta stödet för Ukraina är mycket stort.

Jämförelsen mellan de roller som konsten har spelat historiskt och de roller som konsten spelar i samtidens Ukraina visar på flera likheter. Samtidigt saknas också ett antal aspekter i Ukraina som har varit framträdande vid tidigare konflikter. Det handlar framförallt om avsaknad av ifrågasättande av de narrativ som skapas kring konflikten. Här verkar konstnärer och stat vara samstämmiga. Här kommer framtida studier bli viktiga för att låta aspekter och röster som ännu inte kommit fram addera till kunskapen.

När det gäller jämförelser mellan det som sker i Ukraina och vilken roll konsten kan få i Sverige i händelse av krig, finns det viktiga erfarenheter att ta tillvara men det måste också finnas en stor försiktighet i de slutsatser som dras. Detta är något som lyfts i analyser också inom andra sektorer. De slutsatser som dras från den ukrainska erfarenheten måste förstås utifrån den specifika kontexten och utifrån en analys av den kontext i vilken de sedan ska appliceras.¹³⁷

Rapporten beskriver de roller som materialet i studien har påvisat och här finns viktiga lärdomar att dra kring den bredd av användningsområden där konsten kan bli viktig i krig. Däremot behövs mer kunskap innan direkta rekommendationer kring på vilket sätt Sverige kan integrera konsten som en del av totalförsvaret kan tas fram, vilket bland annat inkluderar vad som kan och bör göras i en svensk kontext.

Rapporten har identifierat flera teman som kan ligga till grund för vidare, mer djuplodande studier. I den mån erfarenheter från Ukraina ligger till grund för vidare analys krävs också en förståelse av kontexten, framför allt om kriget fortfarande pågår. För att skapa robusta studier uppmuntras därför också forskning av tidigare konflikter som kan ge ett längre tidsperspektiv och där information och källor har kunnat verifieras över tid. Framför allt behövs ytterligare kunskapsuppbyggnad kring konstens roll i den svenska kontexten, både historiskt och idag, för att bättre kunna göra jämförelser med andra konflikter och analysera vilken roll konsten skulle kunna spela i Sverige i händelse av krig.

¹³⁷ Eriksson *et al.*, Arbete med lärdomar från Ukraina till nytta för det civila försvaret, 2023.

Referenser

Allmänna

- Andrianova, A. Not your ordinary drone: odes to the Bayraktar in the Russia–Ukraine war. *Popular Music*. 42(4):395-415. 2023.
- Anghel, S. och Zbucea, A. Artist at war, Europolity: Continuity and Change Eur. *Governance* 5:12. 2023.
- Arda, B. Who Deserves to be a Refugee? Instrumentalization of Art and Culture in the Solidarity Discourse of Ukrainian Refugees in Social Media. *MSGSÜ S* 2(26), 538-557. 2022.
- Banksy Map, *Man in a Bath*, [Online] Tillgänglig på: <https://banksymap.com/listing/man-in-a-bath> (åtkomst 7 maj 2025).
- Belimova, T. Memory of the Ongoing War in Modern Ukrainian Poetry. *Књиженство* 13.13: 107-132. 2023.
- Boroch, R. och Korzeniowska-Bihun, A. Ukrainian Theatre in Migration Military Anthropology Perspective, I Yana Meerzon och S.E. Wilmer (red.) *The Plaggrave Handbook of Theatre and Migration*. Palgrave Macmillan. 2023.
- BRAND UKRAINE. *About us*. N.d. <https://brandukraine.org.ua/en/> (åtkomst 20 maj 2025).
- Carlberg, A. *Hitlers lojala musiker: hur musiken blev ett vapen i Tredje rikets propaganda*. Stockholm: Santérus Förlag:18. 2016.
- Clark, J. N. Music, Resilience and 'Soundscaping': Some Reflections on the War in Ukraine. *Cultural Sociology*. Vol. 18(1) 150-170. 2024.
- Dahlberg, S. What is the length of an arm? How "arm's lengths distance" is used in art and cultural politics in Sweden today. Göteborgs Universitet. 2019. <https://scenochfilm.se/wp-content/uploads/2019/11/Susanna-Dahlberg-What-is-the-length-of-an-arm-190506.pdf> (åtkomst 7 maj 2025).
- Datareportal. Global Social Media Statistics. N.d., <https://datareportal.com/social-media-users> (åtkomst 28 januari 2025).
- Dolečki, J, Halilbašić, S. och Hulfeld, S. *Theatre in the Context of the Yugoslav Wars*. Cham: Palgrave MacMillan. 2018.
- Eriksson, P. Lallerstedt, K. och Lindgren, J. *Arbete med lärdomar från Ukraina till nytta för det civila försvaret*. FOI Memo 8195. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut, 2023.
- Flynn, M. Class Act: East-West: Youth Theatre and the Making of Meaning in Postrevolutionary Ukraine. *TDR: The Drama Review*, 66(2):191-210. 2022.

- Galatska, V., Dashko, N., Antonova, V., Filipenko, V. och Davydenko, I. A person in the modern theatrical life of Ukraine: A journalistic perspective. *Herança*, 6(1), 232–243. 2023.
- Génétay, C. och Lindberg, U. *Plattform Kulturhistorisk värdering och urval. Grundläggande förhållningssätt för arbete med att definiera, värdera, prioritera och utveckla kulturarvet*. Riksantikvarieämbetet. 2015.
- German, L. The Guard of the Ukrainian “Sixtiers”. On Soviet monumental art and the life and legacy of Alla Horska (1929–1970). *Ursula Magazine*, 2023.
- Harbuziuk, M. Theatre as a humanitarian mission: Ukraine`s experience 2022. *Critical Stages*, (25). 2022.
- Heinrich, A. Theatre in Britain during the Second World War. *New Theatre Quarterly*. 26(1):61-70, 2010.
- Hinnant, L. Chernov, M. och Stepanenko, V. AP evidence points to 600 dead in Mariupol theater airstrike *APNews*. 4 maj 2022. <https://apnews.com/article/russia-ukraine-war-mariupol-theater-c321a196fbd568899841b506afcac7a1> (åtkomst 2 maj 2025).
- Hylland Eriksson, T. Between universalism and relativism: a critique of the UNESCO concept of culture. I Jane K. Cowan, Marie. Bénédicte Dembour och Rickard A. Wilson (Red), *Culture and Rights – Anthropological Perspectives* Eds. 2001.
- Ingold, T. The Art of Translation in a Continues World. I *Beyond Boundaries: Understanding, Translation and Athropological Discourse*. (Ed.) G. Pålsson. Oxford: Berg. 1993.
- Jestrovic, S. Editorial: The Muses Roar from the Margin. *Theatre Research International*. Vol. 47. no.2. 2022.
- Kazanova, Y. Solidarity Narrative: the Soft Power of Ukrainian Wartime Poetry. *Czech Journal of International Relations*, 59, S1, s.127-152. 2024.
- Koppes, C. R och Black, G. D. *Hollywood goes to war: how politics, profits, and propaganda shaped World War II movies*. Berkeley: University of California Press. 1990.
- Källström, L. Street Art Against War: With Stencil Marks and Paint Cans in Ukraine. *Baltic Worlds*, Vol. XVI:1–2. 2023.
- Leahy, E. State Murals, Protest Murals, Conflict Murals: Evolving Politics of Public Art in Ukraine. *Arts* 13.1.2024.
- Lokshuk, I., Cherednychenko, O., Kopeliuk, O., Sediuk, I., och Pototskyi, S. Resilience and resistance: Ukrainan art under marital law. *Amazonia investiga*, 13(82). 2024.

Longworth, S. och Dalman, J. *Utmärkning av kulturegendom som skyddas enligt humanitär rätt. Faktorer att beakta vid beslut om utmärkning*. FOI-R--5727--SE. 2025.

Lytvynenko, A. Ukrainian cultural and art TV programs during the Russia's Invasion of Ukraine. *Scientific Journal of Polonia University*, 58:3. 2023.

Malitska, A. D. Mars and Muses. Poetry in the Time of War. Publishing House *Baltija Publishing*. 2024.

McWilliams, A. och Olsson, S. *Hoten mot kulturarven. En analys av aktörsdrivna hot mot kulturarv i Sverige*. FOI-R--5490--SE. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut, 2024.

McWilliams, A. *Konstens roll i krig*. FOI Memo 8882. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut, 2025.

McWilliams, A. *Kulturarvets betydelse i krig och konflikt – En diskussion om behov av kulturarvsforskning för totalförsvaret*. FOI-R--5362--SE. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut. 2023.

Meta. *Stick ut med Meta Verified*. N.d, <https://about.meta.com/se/technologies/meta-verified/> (åtkomst 28 januari 2028).

Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. *Ministry of Foreign Affairs of Ukraine has launched an information platform for foreign audiences concerning the war in Ukraine war.ukraine.ua*. 2 mars 2022. <https://mfa.gov.ua/en/news/ministry-foreign-affairs-ukraine-has-launched-information-platform-foreign-audiences-concerning-war-ukraine-warukraineua> (åtkomst 20 maj 2025).

Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. *WAR.UKRAINE.UA, Ukraine's official platform about the war, read by millions, is upgraded to provide the evidence of Russia's terror in Ukraine*. 2 november 2022. <https://mfa.gov.ua/en/news/oficijnu-platformu-ukrayini-pro-vijnu-z-miljonnoyu-auditoriyeyu-warukraineua-onovleno-dlya-nadannya-dokaziv-rosijskogo-teroru-v-ukrayini> (åtkomst 20 maj 2025).

Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. *Ukraine launches official Instagram account - @ukraine.ua*. 14 juli 2021. <https://mfa.gov.ua/en/news/v-ukrayini-zyavilasya-oficijna-storinka-v-instagram-ukraineua> (åtkomst 20 maj 2025).

Mova, L., Ruban, V. och Veselovska, H. Art Therapy in a Country at War: Ukraine's Contemporary Dance Practices. *Critical Stages*, 29. 2024.

Myre, G. The sound of air raid sirens in Ukraine have been turned into music. *NPR*. 5 september 2024. <https://www.npr.org/2024/09/05/nx-s1-5088655/the-sound-of-air-raid-sirens-in-ukraine-have-been-turned-into-music> (åtkomst 7 maj 2025).

Nilsson, P., Olsson, S. och Hellström, K. *Från fronten till skärmen – en analys av israelisk och ukrainsk kommunikation på Twitter/X i den initiala fasen av eskalerad konflikt*. FOI-R--5605--SE. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut, 2024.

- Norris, J. *Marching to the Drums: A History of Military Drums and Drummers*. Stroud: The History Press. 2012.
- The Observatory of Economic Complexity, *Russia / Ukraine Trade*, [Online] Tillgänglig på: <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/rus/partner/uk> (åtkomst 20 maj 2025).
- Olsson, S. *Internetmemer i konfliktens informationsmiljö*. FOI Memo 8803. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut, 2025.
- Premaratna, N. och Bleikerin, R. Arts and Theatre for Peacebuilding. I Oliver P. Richmond, Sandra Pogodda och Jasmin Ramovic (red). *The Palgrave Handbook of Disciplinary and Regional Approaches to Peace*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 2016.
- Pieslak, J. Sound Targets: Music and the War in Iraq. *Journal of Musicological Research*. 26:2-3, 123-149. 2007.
- Reach, C., Bauer, R., Demus, A. och Holynska., K. *The Limits of Russian Manipulation: National Identity and the Origins of the War in Ukraine*. Santa Monica, CA: RAND Corporation. 2023
- Regeringskansliet, 2024. Totalförsvaret 2025-2030. *Prop.* 2024/25:34.
- Roman, I. Translating Ukrainian War Poetry into English: Why It Is Relevant. *East/West*, volume 9, number 1. 2022
- Shyroka, A., Kuziy, M. och Semkiv, I. Recovery through music. An initiative of the Philharmonia during the war in Ukraine. *Musiktherapeutische Umschau*, 44:3, 257-268. 2023.
- Thompson, S. A. och Alba, D. Fact and Mythmaking Blend in Ukraine's Information War. *New York Times*, 3 mars 2022. <https://www.nytimes.com/2022/03/03/technology/ukraine-war-misinfo.html>
- Toros, A. Ukrainian theatre during the current war. *Stanislavski Studies*, 10(2), 177–185. 2022.
- Tukova, I. Art music and war: Ukrainian case 2022. *Musicologica Brunensia*. Vol. 58, iss. 2, pp. 193-20. 2023.
- Ukraine.ua. *Explore Ukraine's official digital voice – our social media and website UA*. N.d. <https://linktr.ee/ukraine.ua> (åtkomst 20 maj 2025).
- Vashchenko, O., Kopeliuk, O., Sediuk, I., Bondar, I. och Kornisheva, T. Analysis of musical art trends in Ukraine in the 21st century. *Amazonia Investiga*, 11(56), 142-149. 2022.
- We Are Ukraine. *'Poetry of the Free' Ukrainians launched the portal of poems about the war*. 7 april 2022. <https://www.weareukraine.info/poetry-of-the-free-ukrainians-launched-the-portal-of-poems-about-the-war/> (åtkomst 15 april 2025).

Youtube:

Podobayaka, (@podobayaka), "Harmonizing with the air sire in Ukraine". Video
Youtube. 2024-09-06
<https://www.youtube.com/watch?v=QWCi5FmQzbk&ntb=1&msockid=a8df4691349411f0b7aef73dbbd885be> (åtkomst 7 maj 2025).

Instagram

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). "Official Instagram of Ukraine UA – the brave country fighting for freedom in the heart of Europe. Verified information.", *Instagram*, N.d., <http://www.instagram.com/ukraine.ua?igsh=Mmo1ZGtqMzliMzFu> (åtkomst 28 januari 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). "🎻 A man plays the cello in the center of Kharkiv. Our cities are damaged, but our souls are full...", *Instagram*, 22 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/Cba20kGjxxz/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). "🏠 Music through the ruins. On March 9, 2022, a Russian missile hit a residential building in Izium and destroyed...", *Instagram*, 24 mars 2023, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/CqLf-ZDjjdf/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). "The Ukrainian band [Namn, @Instagramnamn] has released a rap opera, You [Romance]. The album consists of 18 songs united by...", *Instagram*, 13 mars 2024, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/C4d-0j9LW0x/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). "There are the monuments of Taras Shevchenko in Kharkiv. Citizens fortify them with sandbags to save from shelling and other...", *Instagram*, 26 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/CbkksthNYrk/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). "📖 Lina Kostenko, a genius Ukrainian poetess and writer, turns 94 today! Apart from her literary work, Lina has been the...", *Instagram*, 19 mars 2024, https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/C4s77XEt_48/ (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). "🎂 Discover the life and legacy of Kazymyr Malevych! 🎂 On this day in 1879, the Ukrainian innovator was born. Malevych...", *Instagram*, 23 februari 2023, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/CpAvP9dtXyQ/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). "UPD The inhabitants of Ivankiv rescued the works by Mariia Pryimachenko, which were stored in the local history museum, burnt...", *Instagram*, 28 februari 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/CagrW8et4TR/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). “This illustration of a Russian missile reflects what Ukrainians often see from their windows. This enemy missile had a clear...”
Instagram, 9 februari 2024,
<https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/C3laKgPNVb4/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). ”Russia kills Ukrainian culture, literally. Artem Datsyshyn was a Ukrainian ballet star, a former soloist at the National Opera of...”,
Instagram, 19 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/CbR9bPstMR6/>
 (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). ”🎻 A man plays the cello in the center of Kharkiv. Our cities are damaged, but our souls are full...”, *Instagram*, 22 mars 2022,
<https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/Cba20kGjxxz/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). ”When strangers are coming // They come to your house // They kill you all and say // We're not...”, *Instagram*, 5 mars 2022,
https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/CavPF_6jZv7/ (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). ”Three weeks ago homes of Kharkiv city were full of life. Just like any normal city are. People woke up...”, *Instagram*, 18 mars 2022,
<https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/CbOUgk7Nf7o/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). ”The Ukrainian band [Namn, @Instagramnamn] has released a rap opera, You [Romance]. The album consists of 18 songs united by...”,
Instagram, 13 mars 2024, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/C4d-0j9LW0x/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). ”🎵 Musicians from the [@Instagramnamn] perform a concert on the Independence Square in Kyiv led by conductor [Namn]. “Free Sky”...”, *Instagram*, 15 mars 2022,
<https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/CbH6g2ttotA/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). ”New York artists hold a campaign with a request to make a no-fly zone over Ukraine. Paper airplanes, calling to...”, *Instagram*, 6 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/Caxi5l1jzD0/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). “🇺🇦 UA Congratulations to [@Instagramnamn] & [@Instagramnamn]! With a touching song, «Teresa & Maria», about the importance of uniting for good...”, *Instagram*, 4 februari 2024,
<https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/C273H0mLomq/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). “The film «20 Days in Mariupol» has won the «Best Documentary» award at the prestigious British Academy Film Arts Awards...”,
Instagram, 20 februari 2024, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/C3lJcC-tDX2/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). “🏆🎬 «20 Days in Mariupol» wins the 2024 Oscars for Best Documentary Feature! This is the first-ever Ukrainian film UA...”, *Instagram*, 11 mars 2024, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/C4WvcFACnq8/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). “Europe stands with Ukraine. This is how orchestras all over Europe GBNLPLEDEFRESAT were performing the anthem of Ukraine! UA Слава...”, *Instagram*, 13 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/CbCkHWHj-MR/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). “Emma Thompson reading the poem of Taras Shevchenko in London // 📖 N. N. "Sontse zakhodyt, hory chorniut" //The sun...”, *Instagram*, 28 mars 2022, https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/Cbph_c7DviG/ (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). “Legendary [@Instagramnamn] changed the lyrics of their song "Wind of Change" — no less legendary than the band itself — to dedicate...”, *Instagram*, 29 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/reel/Cbqj68fDcPS/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). ““That even though we've got a fight ahead of us, we've got one thing that Voldemort doesn't have. — Something worth...”, *Instagram*, 9 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/Ca4-x-8rRKi/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). “At first, you think this is only a wonderful graffiti in Prague depicting a Ukrainian girl and her toys, yet...”, *Instagram*, 21 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/CbWqVadtaUt/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). “If there were new @marvel characters based on the legends about modern Ukrainian heroes, how would you call them? At...”, *Instagram*, 16 mars 2022, <https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/CbLHkuegESQ/> (åtkomst 3 maj 2025).

Ukraine.ua (@Ukraine.ua). “Together with @brandukraine.org.ua and @mfa_ukraine, we launched a digital collection of wartime photos → war.ukraine.ua/imagebank/. 📷 We cooperated with leading...”, *Instagram*, 22 februari 2024, https://www.instagram.com/ukraine.ua/p/C3ptl__teFi/ (åtkomst 3 maj 2025).

Bilaga 1 Referenser till analys, kapitel 3

- Andrianova, A. Not your ordinary drone: odes to the Bayraktar in the Russia–Ukraine war. *Popular Music*. 42(4):395–415. 2023.
- Arda, B. Who Deserves to be Refugee? The Instrumentalization of Art and Culture in the Solidarity Discourse of Ukrainian Refugees in Social Media. *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, 2(26), 538–557. 2022.
- Boroch, R. och Korzeniowska-Bihun, A. Ukrainian Theatre in Migration Military Anthropology Perspective. I Yana Meerzon och S.E. Wilmer (red.) *The Plgrave Handbook of Theatre and Migration*. Palgrave Macmillan. 2023.
- Clark, J. N. Music, Resilience and ‘Soundscaping’: Some Reflections on the War in Ukraine. *Cultural Sociology*, 18(1), 150–170. 2024.
- Divon, T. och Eriksson Krutrök, M. Playful Trauma: TikTok Creators and the Use of the Platformed Body in Times of War. *Social Media + Society*, 10(3). 2024.
- Dovzhynets, I., Petrenko, M., Martyniuk, A., Kondratenko, I. och Holiaka, H. Philosophical Foundations of the stylistic evaluation of modern musical art: the Ukrainian dimension. *Synesis*. Vol.16, n.4. 2024.
- Flynn, M. Class Act: East-West: Youth Theatre and the Making of Meaning in Postrevolutionary Ukraine. *TDR: The Drama Review*, 66(2):191–210. 2022.
- Galatska, V., Dashko, N., Antonova, V., Filipenko, V. och Davydenko, I. A person in the modern theatrical life of Ukraine: A journalistic perspective. *Herança*, 6(1), 232–243. 2023.
- Gever, V. C., Iyendo, T. O., Obiugo-Muoh, U. O., Okunade, J. K., Agujiobi-Odoh, N., Udengwu, N., Talabi, F. O. och Nwokolo, P. N. Comparing the effect of social media-based drama, music and art therapies on reduction in post-traumatic symptoms among Nigerian refugees of Russia's invasion of Ukraine. *Journal of Pediatric Nursing*. Volume 68, January–February- Pages e96–e102. 2023.
- Goodling, E. Theatre as Refuge: Staging the War in Ukraine at Berlin’s Schaubühne. *TDR: The Drama Review*. 2024;68(2):151–159. 2024.
- Harbuziuk, M. Theatre as a humanitarian mission: Ukraine’s experience 2022. *Critical Stages*. 2022(25). 2022.
- Helbig, A. Roma Agency and Ukrainian Popular Music During Russia’s War in Ukraine. *Music & Minorities*, Volume 3. 2024.
- Jestrovic, S. Editorial: The Muses Roar from the Margin. *Theatre Research International*. 2022;47(2):107–110. 2022.
- Kazanova, Y. Solidarity Narrative: the Soft Power of Ukrainian Wartime Poetry. *Czech Journal of International Relations*, 59, S1, s.127–152. 2024.

- Kot, S., Mozolevska, A., Polishchuk, O. och Stodolinska, Y. The Discursive Power of Digital Popular Art during the Russo-Ukrainian War: Re/Shaping Visual Narratives. *Arts* 13: 38. 2024.
- Källström, L. Street Art Against War: With Stencil Marks and Paint Cans in Ukraine. *Baltic Worlds*, Vol. XVI:1–2. 2023.
- Leahy, E. State Murals, Protest Murals, Conflict Murals: Evolving Politics of Public Art in Ukraine. *Arts* 13:1. 2024.
- Lokshuk, I., Cherednychenko, O., Kopeliuk, O., Sediuk, I. och Pototskyi, S. Resilience and resistance: Ukrainian art under martial law. *Amazonia investiga*, 13(82), 70-80. 2024.
- Lytvynenko, A. Ukrainian cultural and art tv programs during the Russia's invasion of Ukraine. *Polonia University Scientific Journal*, September, 2023.
- Mahiet, D. och Ramel, F. Commentary Series on Putin's War: "The Shattered Frame of Cultural Exchange?" H-Diplo, H-Diplo Essay, 446, fhal-03716326f. 2022.
- Malitska, A. D. Mars and Muses. Poetry in the time of war. *Baltija Publishing*. 2024.
- Mederos Syssoyeva, K. Hunkering down in the theatre of war: reflections on the interpersonal politics of collective resistance. *Studies in Theatre and Performance*, 44(1), 84–90. 2024.
- Mova, L., Ruban, V. och Veselovska, H. Art Therapy in a Country at War: Ukraine's Contemporary Dance Practices. *Critical Stages* 29. 2024.
- Olzacka, E. Ukrainian Wartime Posters as a Tool of Participatory Propaganda During the Russian Invasion of Ukraine. *Czech Journal of International Relations*, 59(2), 39–74. 2024.
- Oruaas, R. Performative Protest Actions in the Baltic States Against Sexual Violence in Russia's War in Ukraine. *Nordic Theatre Studies*, 35(1), 41–53. 2024.
- Ovchinnikov, A. och Szymajda, J. Dancing the New Realities: The Beauty and a Beast of the War. *Pamiętnik Teatralny* 73.1: 15-39. 2024.
- Ramel, F. Beyond Bellephonic Sound: Exploring some Musical Diplomacies during the Ukraine War. *Global Journal of Human-Social Science*, 24.F1: 31-40. 2024.
- Shyroka, A., Kuziy M. och Semkiv, I. Recovery through music. An initiative of the Philharmonia during the war in Ukraine. *Musiktherapeutische Umschau* 44:3, 257-268. 2023.
- Belimova, T. Memory of the Ongoing War in Modern Ukrainian Poetry. *Књиженство* 13.13: 107-132. 2023.

Toros, A. Ukrainian theatre during the current war. *Stanislavski Studies*, 10(2), 177–185. 2022.

Tukova, I. Art music and war: Ukrainian case 2022. *Musicologica Brunensia*. Vol. 58, iss. 2, pp. 193-20. 2023.

Vashchenko, O., Kopeliuk, O., Sediuk, I., Bondar, I. och Kornisheva, T. Analysis of musical art trends in Ukraine in the 21st century. *Amazonia Investiga*, 11(56), 142-149. 2022.

Welslau, L. M. och Selck, T. J. Geopolitics in the ESC: Comparing Russia's and Ukraine's use of cultural diplomacy in the Eurovision Song Contest. *New Perspectives*, Vol. 32(1) 5–29. 2024.

